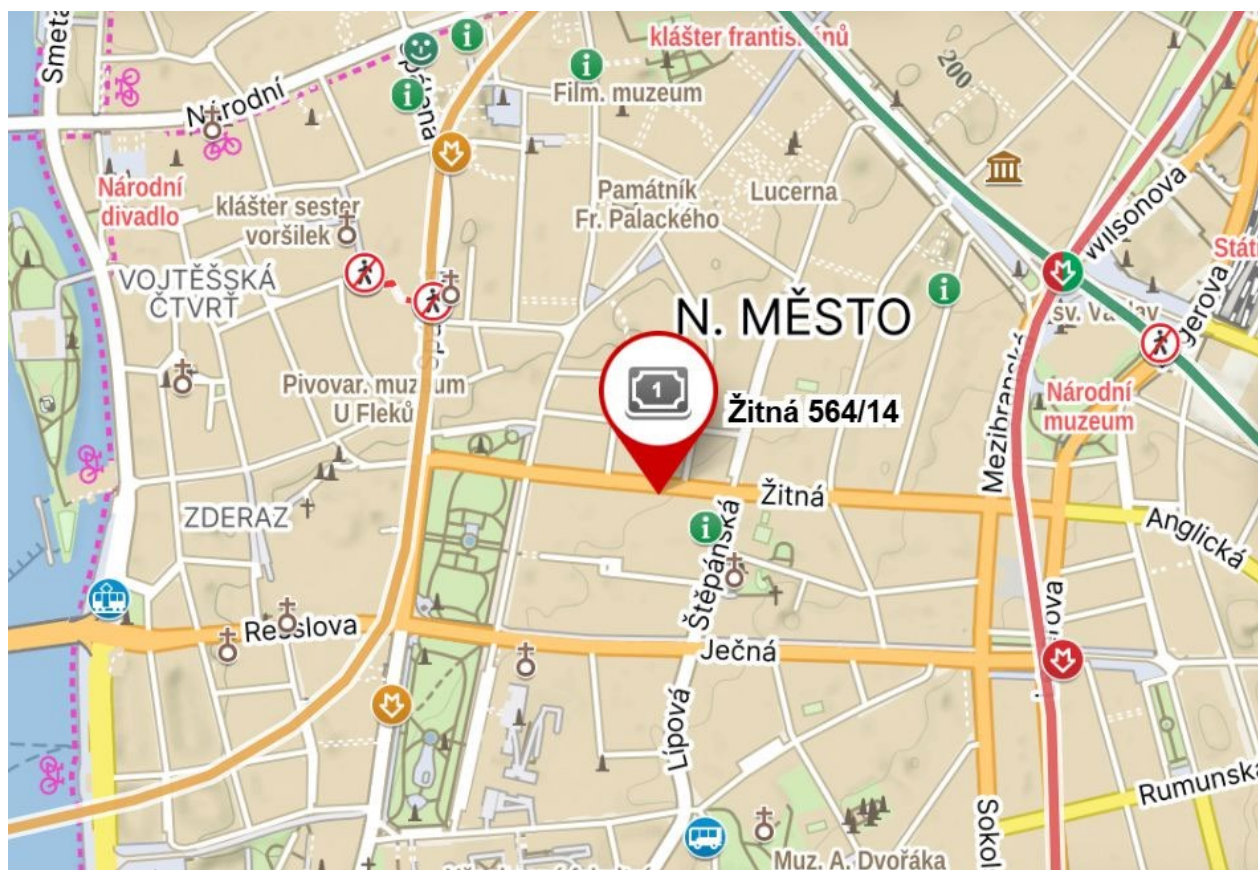

Informace o bytech Antonína Dvořáka v Žitné ulici Připravil David R. Beveridge 26. 4. 2026.

Ze všech Čechů, kteří kdy žili, v jakémkoli oboru lidské činnosti, byl to snad Antonín Dvořák (1841–1904), který nejvíce proslavil český národ na světě. Nejen tím, že se jeho orchestrální, komorní a sborová díla prováděla všude po Evropě a Americe za jeho života. Dnes jeho popularita trvá a dokonce roste. Jednak ho svět v posledních desetiletích s velkým zpožděním objevil i jako operního skladatele a jeho *Rusalka* se umístila mezi nejčastěji uváděné tituly v nejprestižnějších operních domech. Jednak jeho hudba vůbec se hraje nejen v Evropě a Americe, ale velmi intenzivně se pěstuje ve východní Asii.

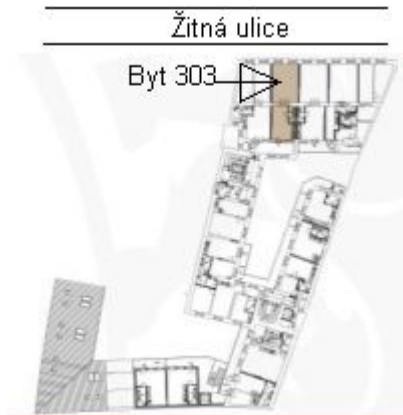
Po celý svůj dospělý život měl Dvořák hlavní bydliště v Praze. Posledních dvacet sedm let, od roku 1877, žil v areálu v Žitné ulici č.p. 564, dnešní č.o. 14.

Zde obýval postupně čtyři různé byty. Od r. 1884 do jeho smrti v roce 1904

to byl byt o čtyřech místnostech na druhém patře v severozápadním rohu areálu se čtyřmi okny do Žitné ulice – v části areálu, která byla tenkrát nově postavená. Dnes je ten byt rozdělen do dvou, č. 302 a č. 303.

Plánek celého areálu v Žitné ulici 14:

V dnešním bytě č. 303 byly následující místnosti:

- u ulice (na severu) Dvořákova „pracovna“, která také sloužila jako „salon“,
- jeho kuchyň, přes kterou byl vstup do celého bytu z chodby.

Dvořák komponoval v obou místnostech (ano, dokonce prý nejradyji, i v kuchyni).

Dnes je celý areál čerstvě a celkem citlivě zrekonstruován a byt č. 303 nabídnutý k prodeji.

Dnešní plánek bytu 303 a okolních bytů:

Žitná ulice

Dvořák a jeho příbuzní měli celé druhé patro v této části areálu, se všemi deseti okny do Žitné ulice: první čtyři okna ze západu (zleva) Dvořák s manželkou a dětmi, další dvě okna měla teta jeho manželky, poslední čtyři okna matka jeho manželky a to v bytě, kde Dvořák sám bydlel dříve, 1880–1884. Na jižní straně těchto bytů je

- a) chodba s přístupem ze schodiště v dolním levém rohu plánu, a
 - b) jako pokračování té chodby směrem na východ zaskleněná pavlač.
- Z oken na chodbě a z pavlače je vidět na dvůr. Chodba a pavlač sloužily jako součást tohoto velkého rodinného komplexu .

Všechny tyto byty jsou dnes ve vlastnictví White Lion Residence <https://whitelionresidence.cz/>. Momentálně nabídnutý k prodeji je byt 303 s požadovanou cenou 14 299 000 Kč a s uvedenou výměrou 59,9 m². Koupelna za Dvořáka nebyla, je nově vestavěna do severovýchodního rohu bývalé kuchyně. Přibližné rozměry Dvořákovy pracovny 6,03 x 4,75 m a jeho kuchyně (bez koupelny) 5,14 x 4,35 m.

Není vyloučeno, že by bylo možné koupit i další z těchto bytů.

Fotografie: Dnešní pohled přes Žitnou ulici na severní fasádu budovy. Zakroužkovaná jsou okna Dvořákovy pracovny v dnešním bytě 303:

Fotografie Dvořákovy pracovny z roku 1901 (jediná známá dobová fotografie interiéru jakéhokoli jeho bydliště):

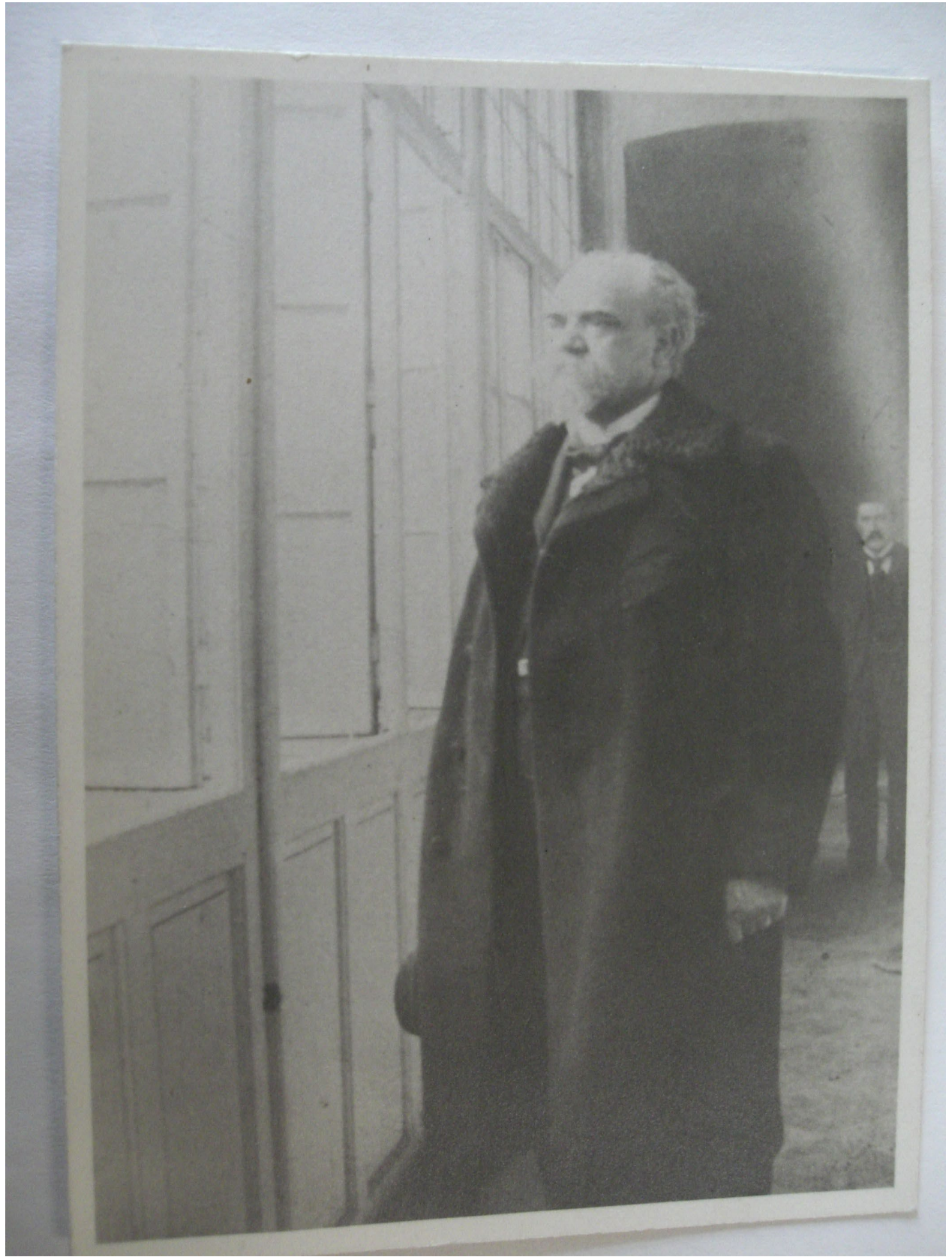

Dvořákova pracovna. (Fot. J. Píček.)

Dnešní vzhled stejné místnosti:

Jinak máme z posledních let Dvořákova života dvě fotografie pořízené na pavlači. Na jedné stojí Dvořák vpředu a v pozadí jeho žák a zeť, skladatel Josef Suk:

Na druhé vidíme Dvořákovu dceru Aloisii:

Dnes je pavlač velmi málo změněna:

Z děl, která Dvořák komponoval v dnešním bytě 303:

Zcela zde:

Sedmá symfonie D moll

Terzetto C dur

Romantické kusy

Čtyři písně na slova Otilie Malybrok-Stielerové
(včetně písně *Kéž duch můj sám*)

Milostné písně

Klavírní trio Dumky

Rondo G moll pro violoncello a klavír

Koncertní ouvertura Othello

Smyčcový kvartet G dur

Symfonické básně Vodník, Polednice, Zlatý kolovrat, Holoubek

Slavnostní zpěv pro sbor a orchestr

Převážně zde:

oratorium *Svatá Ludmila*
opera *Jakobín*
Requiem
koncertní ouvertura *V přírodě*
Smyčcový kvartet As dur
opera *Čert a Káča*
opera *Rusalka*
opera *Armida*

Z části zde:

kantáta *Svatební košile* (zde dokončená)
Mše D dur
Poetické nálady pro klavír
Osmá symfonie G dur (zde dokončená)
symfonická báseň *Píseň bohatýrská* (zde dokončená)

Z osobností, které navštívily Dvořáka v dnešním bytě 303:

český básník Julius Zeyer
český sochař Josef Mařatka (bydlel v stejném domě)

Zde portrétovali Dvořáka:

Vídeňský malíř Ludwik Michalek
Český malíř a kreslíř Max Švabinský

Z hudebníků:

ruský skladatel Petr Iljič Čajkovskij
norský skladatel Edvard Grieg
americký skladatel Harry Patterson Hopkins
italský skladatel Leone Sinigaglia
moravský skladatel Leoš Janáček
český skladatel Josef Suk
český skladatel Oskar Nedbal
český dirigent Václav Talich
český houslista Jan Kubelík
francouzský houslista Henri Marteau

anglický violoncellista Leo Stern

Dříve, v jiném bytě v tomto areálu v Žitné ulici, navštívil Dvořáka německý skladatel Johannes Brahms

Zprávy o zážitcích s Dvořákem a jeho rodinou v dnešním bytě 303

Karel Weis, jak v letech 1885–1886 připravoval pro Dvořáka klavírní výtah oratoria *Svatá Ludmila*.

Hudební revue IV/8-9 (October 1911), p. 487:

Klavírní výtah „Sv. Ludmily“ povstal současně s partiturou originálu. Dvořák napsal vždy arch (někdy ovšem i více), přehrál mi na klavíru, jak si asi úpravu přeje, a já běžel domů, abych byl se svou prací hotov dříve, než Dvořák bude mítí připravenou zase novou předlohu. Tak se ovšem stávalo, že jsem mu bral pod rukou archy čerstvé, takřka ještě mokré, a tím jsem nemohl zabránit, aby se tu a tam některá nota nerozmazala. Dvořák se proto na mne často zlobil. Jednou přijal jsem zase arch partitury ještě vlhký a Dvořák mi přísně nařizoval: „Dejte mi na to pozor, člověče, Vy mi to začnete, že mi to v Londýně nebudou chtít ani přijmout. Jestli mi to zase rozmažete, tak Vám ten klafrštajn utrhnu.“ (Já se honosím totiž trochu „cyranovským“ nosem.) Ujistoval jsem mistra největší péčí a opatrností a **poroučel jsem se. V kuchyni mne chytili Dvořákovici děti.**

[This suggests that the kitchen was on the way out of the flat.]

Abych prý jim zazpíval tu nejnovější písničku „Po Vltavě pláve velkej krokodýl.“ Zvláště malý Tonda

[Antonín, born 7 Mar. 1883. He cannot have been more than three years old at the time.]

velice lačněl po tomto populárním výplodu „lidové poesie“. Zpíval jsem tedy. Pak zase, abych prý jim něco zatančil. **Položil jsem tedy noty na židli u okna**

[This must have been the window looking out from the kitchen to the hallway, which had many windows on the opposite side, to the courtyard.]

a tančil s dětmi. Když se se mnou dost a dost nadováděly, oblékl jsem zimník a vzal arch se židle, abych spěchal domů. Ale leknutím mi zdřevěněly nohy. Z papíru crčela voda a noty rozbředly k nepoznání. Jak se to, pro Boha, mohlo jen stát? **Vždyť jsem před tím na židli žádné vody neviděl. V tom nade mnou něco šplouchlo. Pohlédl jsem vzhůru . . nad židlí visela klec a kanárek „bral právě v koupadle lázeň“.** Tohle aby tak viděl Dvořák, projelo mi bleskem hlavou, a **ustrášen obrátil jsem se ku dveřím, vedoucím do pokoje.**

[The was evidently Dvořák's 'pracovna', where he had his piano, which we know from other sources was next to the kitchen.]

Byly do kořán otevřeny a v nich stál mistr s čelem zamračeným, jako pohněvaný Joviš. Přešel jsem v leknutí rukávem svého zimníku papír, abych vodu setřel. Ale tím jsem dílo zkázy jen dovršil – noty splynuly v jedinou černou rozmazanou plochu.

„Co jste to zase vyvedl?“ rozkřikl se Dvořák ve dveřích, „co jsem Vám říkal, co jsem Vám nařizoval?“ ... Zcela zdrcen vyhrkl jsem ze sebe po tichu: „Co pak já za to můžu, že je tady takový svinstvo?“ To jsem si ale dal. Dvořák sraštil obočí, charakteristický jeho „pupínek“ na špičce nosu naběhl zlověstně, a k mému neštěstí objevila se „na bojišti“ ještě paní Dvořáková. Viděl jsem, že je zle, že bych takové „přesile“ na dlouho neodolal; chytil jsem tedy noty a klobouk a vyrazil po americku, ani se neporoučeje, ze dveří. Utíkaje po schodech zaslech jsem ještě v kuchyni prudce pronesenou větu: „Jen počkej, až sem přijdeš zejtra, já ti dám svinstvo.“

[Here the location of the kitchen is a bit more clear: Weis evidently left the flat directly from the kitchen, and from the steps he heard Dvořák yelling from the kitchen: the entrance to the flat was evidently through the kitchen.]

Ale dopadlo to dobře. Za chvíli se objevil s úsměvem na tváři Dvořák u mne, defekt v partituře jsme společně opravili a – večer seděli jsme spolu „u Donáta“.

Dvořákův dopis Emilu Kozánkovi z 19. 4. 1886:

Přijměte prosím nejvřelejší náš dík za laskavé poslání těch skvostných a pro nás tak milých dárků, kterých si provždy velice vážiti budeme.¹

1 Dvořákovi byly zaslány dary, jež získal při svém dirigování „Stabat mater“ op. 58 (B 71) v Kroměříži 10. a 11.4.1886.

Též od pána starosty Moravana²

2 Starostou pěveckého spolku Moravan byl Hugo Zimek, viz Charakteristiky adresátů; srov. AD : Hugo Zimek z 19.4.1886.

přišla dnes ohromná bedna s věnci. Hned jsme začali vypakovat a moje paní ihned se dala do práce a po zdích je vkusně rozestavila.

Papa Beethoven, jehož obraz nad mým psacím stolem visí a na něhož já tak často při komponování pohlížím, aby tam nahoře za mne orodoval, i on dostal díl té slávy, která nás tak oblažuje.

[Psací stůlek a obraz Beethovena jsou vidět na fotografii Dvořákovy pracovny.]

Vzpomínky Josefa Kruse, hlavně se týkající vzniku Romantických kusů a Terzetta v lednu 1887

Národní politika LVII/238 (27 Aug. 1939), p. 3:

Dr. Jiřina Vacková:

Dvořákovy
„Romantické kusy“.

Po vánocích r. 1883

[Probably later. All the datable events described in this article pertain to 1887. There is also a mention of the composer's son Antonín, born 7 Mar. 1883, when he was evidently able to walk, thus probably no sooner than mid-1884. From 1880 until Oct. 1884 the flat in which Krus says he was Klotilda Čermáková's subtenant was occupied by Dvořák himself.]

stěhoval se do domu u Tesařů

[sic; Kalenský 1912, p. 335 says u Tesařů—as one of the names by which this building was called, according to the name of a pub it housed]

v Žitné ulici č. 10 mladý student techniky.

[Josef Kruis]

Syn venkovského řídicího učitele našel svůj pražský domov u paní Čermákové, tchyně Ant. Dvořáka. Housle, které si přivezl, byly neklamným znamením, že se pro nové prostředí nerozhodl jen zásluhou světlého, solidního pokoje se dvěma okny.

[I believe that as of the census for 31 Dec. 1880 Klotilda Čermáková was most likely living on the 1. or 2. patro somewhere in the rear portion of the complex, not by the street. As of the census for 31 Dec. 1890 she was certainly on the 2. patro, almost certainly with windows to the street, probably in the easternmost of three apartments fitting that description – a flat probably occupied previously by Dvořák – having dva pokoje, jedna kuchyně, and jeden předpokoj or, at a different place in the report, one 'komora (kabinet)'. Her move to that flat is likely to have occurred in Oct. 1884, when we know that Dvořák moved within the complex, probably from that flat.

I would think that the reference to the 'světlý solidní pokoj se dvěma okny' probably pertains to the flat with windows to the street, i.e. probably the period starting in Oct. 1884. Each of the two pokoje in Čermáková's flat there had two windows.]

S mistrem Dvořákem se brzy sblížil. Záhy poznal jeho denní program s nezbytnou ranní návštěvou kostela a nádraží i jeho vřelý poměr k rodině. Dodnes rád vzpomíná na roztomilý, často vídaný obrázek, jak mistr Dvořák při odchodu z domova se loučí se svým čtyřletým synáčkem Tondou upřímnými pusami mezi mřížemi „katru“ v předsíni.

[By the 'předsíň' is meant probably the hallway divided by a katr from the staircase and extending east into the glassed-in pavlač.

Dvořák's son Antonín was born 7 Mar. 1883; thus this memory of Kruis must pertain not to the time when he first became Mrs. Čermáková's tenant (late 1883), but to the time of composition of the trios described below – 1887.

[Dvořák's son Antonín was born 7 Mar. 1883; thus this memory of Kruis must pertain not to the time when he first became Mrs. Čermáková's tenant (late 1883), but to the time of composition of the trios described below – 1887.]

[...]

S rostoucím citovým vztahem rostla i muzikantská zdatnost mladého muže. Jednoho odpoledne – bylo to začátkem ledna 1887 – hrál se svým učitelem Pelikánem, sekundistou orchestru Národního divadla, Danclova dueta. Že hráli dobře, dokonce znamenitě, vysvitá z následující příhody. Ve dveřích se objevil Dvořák. Okamžik poslouchal. – „Máte tu ještě jedny housle?“ Měli[.] Mistr si s nimi s chutí zaimprovisoval třetí hlas.

Potom řekl: „Poslouchejte, napíšu terceto pro dvoje housle a violu. Zahrajeme si ho. Vy

(ukázal na studenta) budete hrát prim. Vy (Pelikán) sekund a já violu.“

První se z radostného ustrnutí vzpamatoval náš hrdina a ozval se srdnatě: „No dobře, mistře, ale...“

„Jaké ale?“

„To by můj part nesměl přesahovat třetí polohu a celá věc by nesměla mít víc, než tři křížky nebo tři bé, abych si to nepletl.“ Mistr Dvořák slavnostně přislíbil a hned se dal do práce.

Pro své nové dílo zvolil toninu C-dur.

[Terzetto for two violins and viola, B. 148. Autograph score dated 7 Jan. 1887 at beginning and 14 Jan. 1887 at end.]

Tím byla jedna podmínka dokonale splněna. Hůře bylo s ostatními. Při představě důvěrného spoluznění dvojích houslí a violy vynořovaly se v skladatelově duši širokodeché, zpěvné linie, které vyžadovaly závažnějšího zpracování a rozměrnější formy, než připouštěla technická vyspělost jednoho z předurčených interpretů. A tak vidíme za několik dní mistra znovu **ve studentově pokoji**.

„Poslouchejte, my to nebudeme hrát. Mně ta práce roste pod rukama.“

Rostla. Vyrostlo místo terceta pro diletanty slavné terceto C-dur op. 74, které zejména České kvarteto s oblibou zařazovalo do svých programů.

Student rychle překonává zklamání první chvíle. Prohlašuje optimisticky: „To nevádí, mistře. **Posadíte se ráno v kuchyni u stolu, rozsvítíte lampičku (v časných hodinách ranních Antonín Dvořák pracoval nejraději a nejsoustředěněji při petrolejové lampě v kuchyni)** a za chvíli napíšete terceto jen pro nás.“

Mistr se nedal dvakrát pobízet. Za několik dní přinesl studentovi partituru s kategorickým: „Rozepište to!“

Nazítří prodělával studentský pokojíček slavnostní okamžiky. Z partů krasopisně opsaných zazněly po prvé čtyři kratičkové, půvabné skladbičky: křehká Cavatina (B-dur), rozmarné Capriccio (d-moll), svěží Romance (B-dur), teskná Balada (g-moll). Mistr si zahrál se stejným elánem jako student se svým učitelem. Při Capricciu zdůrazňoval i vokálně, vlastně jen zvukem jazyka, vzdorovitost rytmického motivu. Když trojice dohrála se zatajeným dechem Baladu, hudebně nejhodnotnější část drobného cyklu, podotkl autor suše: **„Tady budou lidi brečet.“** Nemýlil se. O 50 let později nazval Ant. Šilhan v Národních Listech Baladu snem o prchlém štěstí.

Natěšený mistr pochlubil se svým novým opusem také **V. J. Novotnému, který ho toho**

večera přišel navštívit. Kritik také ihned poznal, že dílko, určené diletantům, si zaslouží, aby se stalo známým širší veřejnosti. „První housle bych vyšvih', udělal bych k tomu klavírní doprovod – a Simrock na to padne.“

Dvořák přistoupil na dobrou radu. V houslovém partu nebylo mnoho změn třeba, nanejvýš zdvojení v oktávách, melodie byly již v původním znění dokonale stavěny, náladově účinné, citově přesvědčivé.

V květnu téhož roku vyšlo u Simrocka přepracované terceto jako „Romantické kusy“ pro housle a klavír op. 75., [...].

[If Vacková means the concert tour in 1892, the cellist was Wihan, not Neruda.]

Partituru původního terceta věnoval Dvořák rozzářenému studentovi: „To si můžete nechat.“ Student si pořídil krásné černé desky; partituru s vlastnoručním opisem hlasů a jedním tištěným exemplářem „Romantických kusů“ do nich pečlivě uložil a zamkl do stolku. Přátelství mezi ním a mistrem se utužilo. Býval od té doby v intimním kroužku Dvořákových nejbližších přátel jedním z prvních posluchačů Dvořákových nových skladeb. Zvláště rád vzpomíná na první provedení slavného klavírního kvinteta A-dur [completed 3 Oct. 1887] u Dvořáků. Hráli konservatoristi s Mařákem u prvních houslí. Mládenci si tehdy sami stanovili písemné pojmenování jednotlivých oddílů, určené k usnadnění orientace interpretů.

[...]

-1890 cca? František Karel Hejda u Dvořáků

Národní politika 1 May 1909, Nedělní zábavná a poučná příloha, pp. [1]-3.
p. [1], col. [2]:

Antonín Dvořák v rodině a společnosti.

Drobné vzpomínky k pátému výročí úmrtního dne mistrova.

Napsal **Notus**.

[= František Karel Hejda]

[long article on Dvořák's character and personality]

p. [1], col. [3]:

[...]

Dvořák nikdy se neobklopoval družinami „ctitelů“ a „vyznavačů“, jakož vůbec nemiloval zevní okázalosti. Ale ke komu přilnul, tomu věnoval přátelství trvalé a ten také byl vždy vítaným hostem v jeho útulně zařízeném, šťastím rodinného života dýšícím obydlí v Žitné ulici č. 10, kdež mistr po dlouhou řadu let bydlil, svá nejvelkolepější díla vytvořil a také s životem se rozžehnal.

[...]

Večery u Dvořáků doma — jaké utěšené, světlé byly to chvíle, jaké nezapomenutelné dojmy pro návštěvníka! **Ve velkém rodinném pokoji, světlem nástropné lampy ozářeném, sesedla se celá rodina okolo dlouhého stolu**, hoši i děvčátka měli své hlavičky skloněny nad knihami a otec, dobře zasvěcen do lekcí každého z nich, přesvědčoval se občas, rozumějí-li všichni tomu, co odříkávají.

-1891 Jan. 17 Josef Bohuslav Foerster u Dvořáků

J. B. Foerster, *Poutníkovy cesty I Praha (Paměť díl II.)*

V Praze 1932. Aventinum.

p. 174:

Návštěvou u Antonína Dvořáka

K nejmilejším mým vzpomínkám náležejí dojmy zažité s *Antonínem Dvořákem*.

Několikrát mě pozval velký skladatel do svého bytu v Žitné ulici, aby mi ukázal dílo, jež bylo právě dokončeno. [...]

1932 p. 175:

Avšak nade vše blaživější bylo sdíletí s mistrem štěstí s ničím nesrovnatelné, štěstí takové chvíle nejčistší myslitelné krásy: vnořiti se zcela v dílo dosud neznámé a sledovati velkého umělce ve chvílích nadšení.

[1891 Jan. 17] Foerster cont.:

1932 p. 175 cont.:

Jak řečeno, byl jsem vyznamenán několikrát tímto způsobem, ale nejvíce mi utkvělo v mysli ono pozdní odpoledne [17. 1. 1891], kdy mi nezapomenutelný mistr předehrával své *Rekviem* [Requiem].

Seděli jsme, jako vždycky, **v pracovně Dvořákově sami u klavíru. V kamnech bylo silně zatopeno.** Paní Dvořáková přinesla petrolejovou lampu se stínítkem

[Evidently the Dvořáks did not yet have electric lighting, as they did when Egmont Šamberk visited them nine years later: see his interview with Dvořák in *Politik* of 26 Nov. 1899.]

a postavila ji na klavírní pult. Mistr nebyl zpozoroval, co se děje, tak se alespoň zdálo, a hrál klidně a nevyrušen první část své smuteční mše, zahájené motivem, jenž zní jako dvojí hluboký vzdech.

[1891 Jan. 17] Foerster cont.:

1932 p. 175 cont.:

Mne dojala tato myšlenka neobyčejně a stále mě zajímaly její obměny. Také způsob, s jakým bylo rytmicky užito a vyloženo zpívané slovo, různost jeho rytmické úpravy, ustavičné střídání za imitační práce, pošnutí přízvuku s těžké doby na lehkou, z něhož těžil

geniálně již *Palestrina* k závěru *Gloria* v své *Missa brevis*, upoutával bez přestání. Rozkošný nástup trioly v *Te decet hymnus* (*Des dur*, její střídání s pravidelnými osminami, mocná gradace na slova *Vyslyš modlitbu mou* (*Exaudi orationem meam*), zde opět různý způsob rytmiky, horoucnost prosby, vystupňované až ve fortissimo: *Světlo věčné jim svít*, nový nástup prvního thematicu (*Kyrie*), pozoruhodné rytmisování v altech a sopránech, závěr v tklivém vyznění chmurně slavného *B dur*, přes sladkou lyrickou epizodu sólového sopránu, s těmi čistě dvořákovskými, vždy znovu překvapujícími harmonickými obraty: — *V paměti věčné bude spravedlivý* (*In memoria*)

[1891 Jan. 17] Foerster cont.:

1932 p. 176:

aeterna erit justus) — až k závěrečnému *G dur*, jež se vznáší jako vůně kadidla do oblak!

Beze slova jsem utřel zvlhlé oči, a již zahřmelo *allegro impetuoso* velkolepého líčení dne soudu.

Dies irae. Byli byste musili v té chvíli viděti tvář mistrovu. Byla zakaboněna smutkem a hrůzou, ale zároveň prozářena slávou jako budou tváře těch, kteří stanou v onen den po pravici Boží.

[1891 Jan. 17] Foerster cont.:

1932 p. 176 cont.:

Při přechodu do *Tuba mirum* vstoupila paní Dvořáková. „Pro pána krále, lidi, co to děláte?“ Dvořák ustane ve hře, podívá se na mne a dá se do srdečného smíchu. „Jsme v kouři,“ praví, a já, ještě nerozuměje, pokračuji: „Ano, v oblacích...“

Avšak paní Dvořáková vztáhne ruku po lampě a stahuje knot. Teď teprve pozoruji, že je vše kolem zahaleno v mraky kouře a čmoudu, a my i noty a vše v pokoji pokryto sazemi.

„Jděte se umejt,“ povídá paní Dvořáková, a mistr i já posloucháme. Zatím paní domu otevřela obě okna, otřela, co bylo po ruce, a my se vrátili z kuchyně

[They had washed up in the kitchen; there was no bathroom.]

do pracovny jako zahanbení hříšníci.

[1891 Jan. 17] Foerster cont.:

1932 p. 176 cont.:

Mistr usedl na své místo, já vedle něho, nasadil si svůj skřípec, a již chtěl začít. „Počkejte,“ praví obrátiv se ke mně, „zapáchá to tady hanebně po petroleji. Ale dáme si na kamna jablíčka a za chvíli tu bude čisto.“ A skutečně netrvalo dlouho, na kamnech se ozval slabý sykot a libá vůně se šířila pokojem.

Pokračovali jsme. Slavné *Tuba mirum*, s tajemným úvodem z prvního thematicu a s vyhrůžnou figurou, připomínající poslední soud — v těch šestnáctinách jako by bylo

sevěreno neustávající chvění všech lidských srdcí —, znělo v slavné hrůze, stoupajíc až k nástupu sborovému drtivým *Mors stupebit et natura...*

[At mm. 67, E major, fortissimo. Earlier, in mm. 52ff, the solo bass sings Mors stupebit forte in E minor.]

Zde nastává uklidnění a bázeň

[1891 Jan. 17] Foerster cont.:

1932 p. 177:

ustupuje na chvíli očekávání. Charakteristicky rozplývá se zde vyhrůžný motiv zvolna v klidnou figuraci, ústící v osudový vzdech základního thematu.

V té chvíli jal se mistr zpívat tenorový part, ono mystické *a moll*, vracející se pětkrát s tvrdošijnou houževnatostí,

[In mm. 85-101 of No. 4 (Tuba mirum): tenor solo beginning 'Liber scriptus'.]

jediný pevný bod, neúprosný a nepoddajný, v tom okamžiku hrůzy a hněvu, ono mystické *a moll*, na něž odpovídá jen nově rytmicky stylisovaný motiv ustrašených srdcí, vědomých své viny.

[1891 Jan. 17] Foerster cont.:

1932 p. 177 cont.:

Tvář mistrova nabyla přímo dramatického výrazu; jako by se byl vtělil v anděla, nesoucího knihu se zápisem pro nebeského soudce.

[At 'Liber scriptus proferetur [...]', mm. 85ff in No. 4 ('Tuba mirum').]

Bylo patrné, že je uchvácen a v duši skutečně účasten výjevu, který líčí svou hudbou. Mne se zmocnilo hluboké dojetí, nedovedl jsem potlačit slzy, když zahřmělo znovu ohromující *b moll* jako na počátku věty. Stěží oddychuji, ale tu je již vyznání pokorného srdce: *Quid sum miser...* 'Ubohý, bídný, co řeknu, kterého patrona budu vzývat?...'. Dojemný zpěv dvou sopránů, přerušovaný vzdechem základní myšlenky.

[1891 Jan. 17] Foerster cont.:

1932 p. 177 cont.:

Mistr poznamenává: „Motiv hraje basový klarinet, nahoře flétny!“ A již nastupuje ve fortissimu prosba k majestátu nebeského krále, s tolika nevšedními obraty, logicky vyváženými z interpretovaného textu.

Malá přestávka. Oba mlčíme. Nedovedl jsem nalézt slova, jež by nebylo profánní, jež by nezapadlo v tu krásu rušivou disonancí.

Pojednou, jako by se rozlila líbezná vůně, zazněla nebeská melodie, vyvážená z hlubin

věřícího srdce, jedna z nejúchvatnějších, jež kdy vydala zbožnost a pokorná odevzdanost mistrova, nezapomenutelné *Recordare*. Avšak v tu chvíli se otevřely

[1891 Jan. 17] Foerster cont.:

1932 p. 178:

dveře, proud světla padl mi přímo do očí, a choť mistrova, objevivší se na prahu jako v temném závoji, spustila:

„Blázniví muzikanti! Pro Pána Boha, vždyť je pokoj už zase plný čmoudu! Nevidíte, že lampa kouří? Nemáte nosy?... A jabka jim na plotně hořejí... a oni jen hrajou a hrajou... jako by byli bez sebe..“

Stahuji rychle knot lampy, podívám se na mistra — vypadal jako mouřenín z Kouzelné flétny...

A znovu otevřena okna, s plotny odstraněna spálená jablka, otřeny noty, klávesy i pult, naše obličej a ruce podrobny v ku-

[1891 Jan. 17] Foerster cont.:

1932 p. 178 cont.:

chyni náležitě očistě, a mistr pokračoval, tentokráte již bez nemilé přestávky — paní Dvořáková se podívala na nás každých pět minut —, a dohrál až do konce.

S obzvláštní vervou zahrál Dvořák mocně vystavěné *Quam olim Abrahae promisisti*, se zbožným zanícením *Hostias*, kde mne uchvátil geniální motiv basového klarinetu, se svým význačným septimovým krokem (*c—des*) a bohatě zvlněnou linií zpěvu. *Sanctus* s jásavým *Plná jsou nebesa i země slávy tvé*, líbezné *Benedictus* a smírné *Agnus* doplnily veliký dojem, o němž jsem podal o den později čtenářům Národních listů stručnou zprávu.

Opouštěl jsem velkého skladatele rozechvěn i rozradován a cítím dosud vřelý stisk jeho ruky.

Paní Dvořáková rozloučila se se mnou usmířena a s úsměvem, ale ještě na prahu jsem zaslechl její vzdech a poznámku: „Inu, potrhli muzikanti!“

-1892 Oct.

ANNA, MAGDALENA, OTAKAR A ALOISIE DVOŘÁKOVÍ

AD a Anna Dvořáková, Otilie

a Antonín Dvořákovi

D [X. 1892] – [Praha : New York]

[First part, signed by Anna, Mária, Ziča, evidently written by the oldest of them, Anna. Or by Magdalena? The letter from Dvořák's mother in law says Magda went with her to Vysoká, not Anna. But Magdalena was not old enough to be making the financial decisions the letter-writer implies. I wouldn't think Anna was either.]

Když Fanda⁴

4 Fanda, služebná u Dvořáků.

[This is the first of several references to Fanda in the known correspondence of the Dvořák family. The last is on 27 April 1893.]

uklízela **salón [pracovna]**, tu přišla Ziča **do pokoje**, začala skákat **před tatínkovým obrazem**

[So there was a picture of Dvořák in his pracovna.]

a řekla: „Můj zlatý tatíčku, ty jsi v Americe, vid'; a ty čistá maminko, ty mně zase můžeš přijít, abych Tě pustila do Ameriky, já Tě poženu!“

-1893 Jan. 23

Terezie Koutecká in Prague to her sister Anna Dvořáková in New York

[unpublished, MAD S76 1245, I have photo in computer]

[in top margin, apparently added later:]

Fotografie Zičina není zdařená dostanete ještě jednu. Nechce za živou moc se dát s nikým jiným fotografovat než se mnou.

[then:]

18 23/1 93.

Milá Anna!

[...]

Dohodly jsme se s babičkou

[with Dvořák's mother-in-law Klotilda Čermáková]

na tomhle. Tedy:

1893 Jan. 23 Terezie Koutecká to Anna Dvořáková cont.:

Paní domácí

[Per the 1890 census: Marie Müllerová.]

pokoj by na žádný pád nedala

[This is apparently the room on the 1. poschodí mentioned twice in Josefina Kunciová's letter of 9 Jan. 1893, where it was thought the Dvořáks might store furniture.]

rozhodla jsem se já dát výpověď prvního února ze svého bytu vzít od Vašeho bytu za činži kterou platím nyní 180 zl. ročně **kuchyň a dětský pokoj** pro sebe ostatní Váš nabytek se složí do **Dvořákového pokoje** a **ložnice**,

[Here Koutecká apparently names all the rooms in the apartment, in agreement with the 1890 census: a kitchen and three other rooms. Dvořákův pokoj is presumably the 'pracovna' pictured in the well-known photograph published in *Dalibor* of 7 Sept. 1901.]

arcit' že si musím nechat pokoj i kuchyň malovat, podržela bych to tak dlouho než Vy se vrátíte nebo uděláte jiné dispozice.

[-1894 ca. Nov. 22]

[Otilie] to parents:

Poslední psaní, v kterém bylo žádáno za "Dimitra", jsme dostali. Hned jsem šla a s p. Boleškou prohledala celou skříň, všechny šuplata ve psacím stolku, na pianě, v spacím pokoji, v kredenci, ba i v kumbále

[= malá temná komora n. vůbec malá n. nevzhledná místnost]

jsme byli, ale nikde jsme "Dimitra" nenašli. [V]zpomněla jsem si, že několik dní před odjezdem, když zde byl Anger, tak tatínek ten klavírní výtah výtah [sic in ADKD] četl a ještě Anger povídal, že v posledním aktě to "přisahej již na svatý kříž" je špatně přeloženo. Pak tatínek nechal výtah ležet na psacím stolku a řekl, že si ho musí vzít sebou. Pro větší jistotu jsem došla s Boleš[kou] k Angrovi do divadla a ten taky povídal, že jste ho spolu prohlíželi a že Ty jsi řekl, že ho musíš vzít sebou. Myslíme tedy, že je v New Yorku. Boleška teď se mnou dává všechny noty do pořádku. Uděláme takový inventář.

-1895 Feb. 5

Dvořák to mother-in-law and children:

Bud'te opatrní na sebe a zejména na Zindu, aby nechodila přes pavlač a Tóna at' na led moc nechodí. Šetřte se a poslouchajte babičku, zvláště Mářa a Toník.

[-1895] Mar. 14

Dvořák's daughter Anna to parents and Otakar:

Zinda tady stojí vedle mne a říká, abych napsala, jaká je hospodyně, že je jako Ota. Pořád chce jenom peníze, ale neutratí nic. Už je zase veselá jako před tou nemocí. [...] Otilka leží na pohovce, Zinda si hraje s pannama.

-1895-96. Neighbor Bohumil Čech

Národní politika 4 May 1941, p. 4.

Různé zprávy.

V bytě u Dvořáků.

Malý diblík Zička. – Také Magda Dvořáková chtěla být skladatelkou, jako tatínek. – Pamětník jejich rodinného štěstí vzpomíná.

Náš nedávný článek „Dvořákův soused vzpomíná na mistra“ [*Národní politika* 20 April] měl odezvu v pěkném dopise, s nímž pro jeho zajímavost neváháme seznámit naše čtenáře. Pan vrchní úč. ředitel v. v. Bohumil Čech z Měchenic u Davle bydlil s rodiči v l. 1895 a 1896 také v domě č. 14 v Žitné ulici, kde žil a tvořil mistr Antonín Dvořák.

[There is no head-of-household named Čech at Žitná 564 in any of the census reports from Dvořák's lifetime – for the end of 1880, 1890, and 1900. But this does not mean he could not have lived there in 1895-96: it was common for families to move frequently. Anyway from what he says he apparently lived there *only* in 1895-96.]

Vídával ho chodit brzy ráno na procházku do sadů na Karlově náměstí. Zdál se mu, když ho potkával v domě či jinde, vždy zamýšleným, do sebe pohrouženým.

1895-96 Neighbor Bohumil Čech cont.:

„Jako šestnáctiletý kvintán jsem se záhy seznámil se syny mistrovými, kteří rovněž studovali,“

píše p. vrch. řed. B. Čech,

„a ti mě někdy pozvali k sobě do bytu.

[As of April 1895, when Dvořák returned definitively from America, his two sons were twelve and ten years old: Antonín (born 7 Mar. 1883) and Otakar (born 9 Feb. 1885).]

Poznal jsem všechny členy rodiny, kteří byli ke mně velmi laskaví. Na první pohled bylo viděti, že v rodině sídlila spokojenost a štěstí.

Nejmladší Zička, malý diblík asi 4–5letý,

[Aloisie, actually a little older – seven years – when Dvořák returned definitely from America in 1895; she was born 4 April 1888.]

1895-96 Neighbor Bohumil Čech cont.:

byla středem pozornosti a radosti všech, když si hrála a dováděla na pavlači, velmi prostorné a zasklené, kde bylo velmi příjemno i když venku byla zima

[It had windows to the south.]

a kde členové rodiny rádi prodlévali čtouce, vyšívající atd.

[See photographs from ca. 1896-97 and 1902-03 taken on pavlač.]

U Dvořáků se hodně četlo, sám jsem někdy s nimi chodíval do obecní knihovny pro knihy. Také sami měli pěknou knihovnu, v níž jsem viděl také spisy cizí, a kterou měla na starosti nejstarší dcera Olga.

[Actually Otilie, or 'Otila' – the Dvořák's oldest child who lived beyond infancy, born 6 June 1878.]

1895-96 Neighbor Bohumil Čech cont.:

Celé druhé poschodí, v němž bydlili, bylo uzavřeno dvířkami, kterým říkali „katr“. Z pokojů se hlavně pamatují na jeden s okny do ulice, velmi prostorný, v němž bylo tehdy piano a stěny pokryty věnci a jinými trofejemi mistrovými.

[This was undoubtedly the room shown in a photograph published (for the first time as far as I know) in *Dalibor* of 7 Sept. 1901 – see that date – with the caption 'Dvořákova pracovna. (Fot. J. Píček).']

Zde u piana mi veselá a temperamentní Magda přehrála „své vlastní skladky“,

[sic, or at least it looks that way in Kramerius – should undoubtedly be 'skladby']

neboť tehdy jako patnáctiletá zkoušela přirozeně také své skladatelské nadání.

[Magdalena, born 17 Aug. 1881, who thus reached the age of fifteen given by Čech on 17 Aug. 1896.]

Zde také někdy hrálo v přítomnosti mistrově České kvarteto a my mladí poslouchali na pavlači.“

A.a.š.

-1896?

Recollections of Antonín Honc (Hons), who moved to Žitná 564 ca. 1891.

I think his recollections pertain mainly to the period after Dvořák's return from America.

Národní politika: List národního souručenství LIX/110 (20 April 1941), p. 3, col. [4].

Signed at the end 'Aaš.'. Cf. an article I have from *Národní politiky* of 5 May 1939 signed 'aaš.' This is not in *Slovník cizích slov, zkratek, novinářských cifer, pseudonymů...*

Could this be the same person as 'aš' (= Antonín Šilhan, 1875-1952), who wrote for *Národní listy*?

Dvořákův soused vzpomíná na mistra.

Pamětník z domu v Žitné ulici, kde mistr 27 let žil a tvořil.

V letech 1877—1904 bydlila rodina mistra Dvořáka v domě čp. 564 v Žitné ulici, jenž je teď přečíslován na číslo 14. V druhém patře předního traktu měli řadu pokojů. Ve snaze vyhledat nějakého přímého pamětníka z domu, vydávám se tam. — Široký ztemnělý průjezd, pohodlné schodiště a na jeho počátku klekátka pod velkým křížem. A pak se ocitám před dveřmi, za nimiž vládla ta vzpomínaná šťastná pohoda a harmonie rodiny mistrovy.

1896 recollections of Antonín Honc (Hons) cont.:

1941 April 20 *Národní politika* p. 3, col. [4] cont.:

Než dnes už není jeho byt o řadě pokojů zachován v celku, je rozdělen v byty dva. V jedné části bydlí paní Anna Maulíková se synem Josefem. Přistěhovali se po Dvořákových.

Vypráví mi s úctou o mistrovi, jehož sama nepamatuje, s kterým se však dobře znal její muž, který byl bratrancem Dvořákovým a který jí i synovi o mistrovi mnoho vyprávěl.

1896 recollections of Antonín Honc (Hons) cont.:

1941 April 20 *Národní politika* p. 3, col. [4] my annotation:

[In the 1910 census records for this address we find in flat 'XIII' (this number circled, and followed by '8'), the following residents:

Josef Maulík, born 1865
his wife Anna Maulíková, born 1881
their son Josef, born 1907

This flat was on the II. poschodí and consisted of one světnice and one kuchyně, with two windows to the street and one to the hall. It could be the flat that in 2010 was numbered (8) including, I am fairly sure, Dvořák's pracovna. However, the flat numbered analogously 7 in the 1910 census does not correspond to the flat numbered 7 in 2010.

In the 1890 census the elder Josef Maulík is shown as single, living with his mother Josef Maulíková, a widow, born 1836 in Slaný, in flat 16 on the 2. pochodí—evidently adjacent to flat 15 where the Dvořáks were living. In the 1900 census he was still single, still living with his mother, in flat XVIIIa, with no information on the location of this flat; the Dvořáks were in XIII. I think at that time the Dvořáks had taken over the flat where he and his mother were living in 1890.

1896 recollections of Antonín Honc (Hons) cont.:

1941 April 20 *Národní politika* p. 3, col. [4] my annotation cont.:

In the census records from 1890, 1900, and 1910 the elder Josef Maulík is shown as born in Prague on 20 April 1865. Evidently by April 1941 he was no longer living. He cannot have been one of Dvořák's first cousins: this could only be the case if one of Dvořák's aunts married somebody name Maulík, which we do not find in Květ's genealogical charts or anywhere else. (Dvořák had aunts only on his father's side.) Perhaps this Josef Maulík's *mother* was Dvořák's first cousin. I do not find any Josefa among Dvořák's many first cousins listed by Květ on his father's side, or by Musil 1986 on his mother's side, but she may have been an unreported daughter for instance of his maternal uncles František or Josef. His mother's family lived mainly in the vicinity of Slaný.

What we do know is that this Josef Maulík was related to Dvořák by marriage: his mother was the sister of Dvořák's mother-in-law Klotilda Čermáková.]

1896 recollections of Antonín Honc (Hons) cont.:

1941 April 20 *Národní politika* p. 3, col. [4] cont.:

A když odcházím odtud, shledávám se přece jen s přímým pamětníkem. Spokojeně dýmá z fajfčíčky a nese si pivo ve sklenici.

„Pozdrav Pánbů, no, copak si přejou“

— říká pan Antonín Honc.

„Jako o tom mistru Dvořákoví. To byl moc hodný pán. Jakpak bych ho neznal. Dyk už tady bydlím 50 let. Často jsem tam k nim chodil, leccos obstaral, nebo na ty jejich kamna se podíval. Víte, jsem kamnář. Ted' už sám živnost nevedu, je mi už 76 let, jó, jo“

— přendá si pan Honc fajfčíčku a zadívá se na pěnu ve sklenici, která za rozmluvy už povážlivě klesla.

[Antonín Hons [sic] is shown in the 1900 census as living at č.p. 564/II in Apt. No. XXVII, born 31 May 1865 (thus indeed almost 76 years old at the time of this article), with the profession 'kramářství vlastníků'. There is no Honc or Hons in the earlier census materials from 1880 and 1890. According to this article, he said in 1941 that he had lived here for 50 years, meaning he moved here in 1891.]

1896 recollections of Antonín Honc (Hons) cont.:

1941 April 20 *Národní politika* p. 3, col. [4] cont.:

„V tý svý pracovně měl takový krásný piano. Vostatně je teď ten jeho pokoj, co skládal hudbu, v jeho museu v letohrádku Amerika.

Dvořákovi byli šťastná rodina. Měli se rádi. Jeho paní chtěla jeden čas se přestěhovat tamhle naproti do domu, kde se jí zdál větší byt, ale mistr nechtěl, líbilo se mu tady u nás. Jó, už musím jít. Tak Pánbů dobrou noc—“

[signed:] Aaš.

-1897 summer?

Dalibor XXVI/25-26 (7 May 1904), pp. 164-65:

Ad. Piskáček:

Antonín Dvořák ve škole.

[...] [Probably in 1897, sometime before beginning of new school year:]

S partiturou ouvertury pod paží zazvonil jsem odpůlde v domě č. 10 v Žitné ulici v II. poschodí u známých laťových dveří,

1897 summer? cont.:

Dalibor XXVI/25-26 (7 May 1904), pp. 164-65 my annotation:

[laťový = příd. k *lať*, for example laťová vrata]

[lať = *plochá dřevěná tyč*]

[cf. the door or gate described by Josef Kruis as of ca. 1887 as mřížové - probably the same:

Dodnes rád vzpomíná na roztomilý, často vídaný obrázek, jak mistr Dvořák při odchodu z domova se loučí se svým čtyřletým synáčkem Tondou upřímnými pusami mezi mřížemi "katru" v předsíni.

[katr = *mřížové dveře*.]

[mříž = *ochranné hrazení n. výplň z tyčí n. pásů (zprav. kovových) navzájem spojených*]

[Antonín Hons (or Honc), who lived in the building in 1895-96 (see 1941 April 20 *Národní politika*), also referred to katr:

Celé druhé poschodí, v němž bydlili, bylo uzavřeno dvířkami, kterým říkali "katr".]

[And Egmont Šamberk on 24 Nov. 1899:

Eine für Eingeweihte leicht zu öffnende Gitterthür

[Gitter = grating, lattice, railing, bars, fence, trellis; grid]

schließt das Familien-Heiligthum des Komponisten von der profanen Außenwelt ab. Von einem länglichen [= longish, oblong] Korridore aus führt eine Glashüre in die inneren Wohnräume.]

na nichž porcelánový štítek se stručným nápisem „Antonín Dvořák“ hlásal, že tam obývá jeden z nejpřednějších heroů hudebních doby přítomné. Zazvonil jsem – starodávny zvonek na drátě se rozklínal předsíní [evidently the hallway and its continuation as the pavlač], Dvořák byl i proti

[page 165:]

moderním vymoženostem obytným konservativní – a byl jsem vpuštěn do jeho pracovny. Žádného přepychu uměleckého tam nebylo. Nad „Bösendorfem“ visela stará viola s běločervenou stuhou a ještě asi 2 stuhy z věnců, více nic.

-1898 April 27

Našinec (Olomouc) XXXIV/48 (27 April 1898), pp. [1-2].

Unsigned.

p. [1], col. [1]:

Hudební festival „Žerotín“ v Olomouci. (Koncert 52. a 53., výkon 102. a 103.)

[...]

Mistru **Dvořákovi**, jenž u nás — a to znamená velice mnoho! — slavil stříbrné jubileum své vzácné, celému národu ke slávě a cti sloužící umělecké činnosti, připraveny vzácné, upřímně přátelské ovace. Nejen byl, objeviv se, uvítán fanfárami a hlučným potleskem, nýbrž byly mu též „Žerotínem“ věnována **drahocenná vása s „kyticí bobkovou**

[This vase can be seen in Dvořák's pracovna, perhaps including the laurel bouquet, in the only known photograph of the interior Dvořák's apartment on Žitná ulice. A.D. III had it at home, and as of Aug. 2023 it is on display in the Dvořák Museum in Prague, next to Dvořák's piano.]

a chovankami „Pöttingea“ a dámami „Žerotín“ skvostné věnce s těžkými stuhami opatřenými přiměřenými nápisy.

-1898 per Hopkins

The Etude XLIX/2 (Feb. 1931), p. 97 (and 98?)

page 97 - and 98?

How Dvořák Taught Composition By Harry Patterson Hopkins

[...]

Lesson Procedure

[In 1898]

Arrangements were made for daily lessons to be taken at his house of which I was to get benefit from genxx [genius?] itself. These lessons were far from academic. After he had seated himself **at the table** and had glanced at my work, he would light a long thin black cigar, pause a few moments, and then burst out in abuse, sharp sarcasm, warm praise of [sic] whatever the composition merited. Passages of the different instruments were scrutinized, the counterpoint weighed and appraised, the effect intended discussed, and, above all, the ideas of chief importance played xxxx [over?] on the piano and estimated.

[...]

Life in Prague

When we returned to Prague in the fall [of 1898], the composer's apartment had been renovated, piano retuned, and other changes made for the season. Since he did not like confusion he had had all this attended to beforehand. It was a keen joy for him to watch the hugh express roll into the Vysoka station and pick us all up. When we reached the city he regained his original demeanor, and I could see that his period of relaxation was at an end.

Dvořák's city apartment was a rendezvous of many prominent Bohemians who were always flocking about him, and his attitude was not always gracious. On one occasion an opera star called in reference to some trouble at the National Bohemian Theater, which was giving his *Jakobín*. As I was nearly always in his house when callers came, he beckoned me to follow him **out the back way**,

[This may have been the door to the hallway from what is today (2006) flat 302. The main entrance to the flat was through the kitchen in what is today flat 303.]

exclaiming that there was always some rumpus going on at the theater and that he did not want any part of the controversy.

-1898 Nov. 17

Silver Wedding Anniversary of Parents and Wedding of Otilie with Suk; Party Thereafter at the Dvořáks' Home

From Otakar Dvořák's book about his father completed in 1961:

Blíží se však doba tatínkovy stříbrné svatby a poněvadž dochází také k zamýšlenému sňatku nejstarší dcery Otilky se Sukem, bylo rozhodnuto, že Otilčině sňatku bude posvěceno nejen v den oslavy stříbrné svatby, ale také v témže kostele, v němž tatínek svůj sňatek uzavřel.

I/19 in Škorpil

K tomuto dni mám velmi živé vzpomínky. Maminka dala si opravdu záležet, aby k těmto dvěma oslavám bylo dobře a vhodně postaráno o domácí hostinu.

[Presumably in the Dvořáks' flat on Žitná ulice.]

1898 Nov. 17 cont.:

Přírozně, že mezi hosty byli v první řadě všichni členové Českého kvarteta Wihan, Hoffman a Nedbal – poslední dva se svými manželkami. Středem pozornosti a vyprávění veselých historek byl Nedbal. Budiž mi tu dovoleno tlumočit jeden z jeho vtipů, který se tolik tatínkovi líbil. Dal si nalít sklenku vína, postavil ji na klavír při pravé ruce a začal: „Byla veliká poušť“ - tu znázornil na klavíru rozloženým akordem v levé, střední a pravé poloze klaviatury - „pojednou z pravé strany blíž se antilopa“ - antilopu znázornil škálou od pravé ruky ku středu klaviatury - „a přijde k oase“ - oasu naznačuje akordem ve střední poloze - „a pije“ - pití naznačuje trilkem v horní poloze. „Sotva od té oasy“ - zase následuje akord oasy - „odejde“ - následuje škála k pravému konci piana - „je vidět, jak z druhé strany pouště“ - zase tři akordy vpravo, ve středu a nahoře - „přichází k té oase“ - akord oasy - „slon“ a jako prve kroky antilopy byly v poloze vysoké, tak zase nyní kroky slona jsou v poloze hluboké a tempo kroků skutečně sloní - „a když přišel ten sklon k oase“ opět akord oasy tentokrát sehraný levou rukou, uchopil Nedbal

p. I/27 in typescript from A.D. III:

sklenku s vínem a rázem ji vypil. Jak to dopadlo s pitím slona nikomu již neřekl, ale vzpomínám, jak se tatínek nad tím vtipem Nedbalovým upřímně zasmál, ale také vtipně poznamenal: „To abysme tomu slonovi znovu nalili, když tu oasu vypil“.

1898 Nov. 17 cont.:

Anekdoty a veselé povídky nebraly konce a ovšem že i smíchu bylo dost a dost. V jednu chvíli si také tatínek vzpomněl na mne a nařizuje mi: „Oto, pověz jim tu svoji koktavou.“ Tedy začal jsem: Blízko Primasů zastavil chudáček koktavý neznámého pána a povídá mu: Pppproposím vvvás, kkkdekte ttttu jjjjeje něněnějaký zázázáchod. Oslovený ochotně vykládá /náhodou také koktal/ : To toto mmmumusíte jít tttatady nnnna lllevo, popopotom se ddedejte zzzzaza ttten nnnnenejbližší roh a pppřijdete nnnnana dvůr a ttatam uuuvíde nna prprkenných vratech nananapsáno: A a a aha!

První pak odpovídá tomu skvělému informátorovi: „Děděděkukuju vávám, jjjjá uuuz jsem jsem se popopo---

-1898-99 winter per Hopkins

Harry Patterson Hopkins, 'Student Days with Dvorak', *The Etude* XXX/5 (May 1912), pp. 327-28:

The great intimacy of the winter months [1898-99, as we see from Hopkins's article in *The Etude* of Feb. 1931] naturally brought to my notice many of Dvořák's habits and peculiarities. He was an early riser, and, as soon as dressed, would sit at the piano and compose until the breakfast bell rang. At breakfast, and all other meals, he exhibited a voracious appetite, and also an irritability which seldom failed to materialize **before he left the table**. Often he yelled and slapped at the children for small offenses, and, for that matter, was rather cross most of the time. He was lacking in neither humor or wit,

but found it difficult to suppress the natural irritability of the artistic mind. His wife, who was of easy-going temperament, paid little heed to his petulance or rage.

DVOŘÁK'S PERSONAL TRAITS.

He drank great quantities of coffee and smoked incessantly cigars of a long, thin kind. After dinner and supper he would frequently stretch out on the sofa, light a cigar, and invite his eldest daughter and me to play classical duets on the piano. This clearly showed that the man's soul forever craved the hearing of sublime conceptions of other composers. Music had to sound in its fullest and broadest sense to satisfy his poetic nature.

He kept open house, and the national, as well as local, celebrities came and went as they pleased. There was little order observed in the home, the impulse of the moment seemed to be the only guide. There was music all the time; seldom did a day pass without a visit from some leading man or woman or the opera, or some musician of distinguished ability. Often they came in groups, and impromptu rehearsals of a very delightful nature would take place.

-1898 Nov. or Dec.?

Suk per Květ in *Z pamětí Českého kvarteta*, pp. 50-51.

Brzy po sňatku byl Suk s chotí na návštěvě u Dvořáků. Suk, jak známo, vynikal ohromnou pamětí hudební a znalostí hudební literatury. Ale tvrdil, že to není nic proti znalostem Dvořákovým. A jako doklad toho vyprávěl mi tuto drobnost ze zmíněné už návštěvy. Suk s chotí byli v pokoji, kde byl klavír, kdežto Dvořák něco pracoval ve vedlejším pokoji. V hovoru přišla řeč na Wagnerovy Mistry pěvce a Suk na přání své ženy sedl ke klavíru a přehrával jí z paměti něja-

1936 Suk/Květ

p. 51:

kou méně známou partii z této opery, jak si ji pamatoval z divadla, doplňuje někde, kde si nebyl jist, harmonii podle svého. Asi v polovině hry se přihnul Dvořák a řekl: "Když to neumíte, takto nehrajte. Já vám to zahraji, jak to skutečně vypadá." A zahrál celé místo přesně, jak bylo napsáno.

-1899 Nov. 24

Egmont Šamberk visits Dvořák at his flat for an interview

Politik of 26 Nov. 1899, pp. [8-9]

Interview with Dvořák conducted by Egmont Šamberk on 24 Nov. 1899, the evening after the premiere of *The Devil and Kate*.

[This article gives probably more information about the disposition of rooms in the Dvořáks' flat and the furnishings of the salon than any other single source.]

[Šamberk refers to a Korridore (the pavlač), a Vorzimmer (by which he clearly does not mean the pavlač), a Küche, and a Salon (Stube). Judging by the 1890 census and Koutecká's letter of Feb.

1893, the Dvořáks did not have a Vorzimmer; by 'Vorzimmer' Šamberk perhaps means the kitchen, through which he had entered the flat. Or could the Dvořák's must have acquired a Vorzimmer when they expanded their flat, probably in August-September 1895. I don't think so.]

p. 8, col. [2]:

Kunst und Literatur. Bei Meister Dvořák.

1899 Nov. 24 Egmont Šamberk visits Dvořák cont.:

Politik of 26 Nov. 1899, p. 8, col. [2] cont.:

Die freundlich, von modern raffinirtem Comfort noch unberührte Wohnung unseres berühmten Meisters befindet sich bekanntlich in der Žitná ulice, in einem älteren Hause rechts über den Hof,

[My Cassell's German-English dictionary:

über = over, above, on top of, higher than [...]; across, beyond, on the other side of [...]]

zwei Treppen hoch.

[My Cassell's German-English dictionary:

Treppe = staircase, (flight of) stairs

zwei Treppen hoch wohnen = live in the second story or on the second floor

To get to Dvořák's flat Šamberk went through the passage from the street to the courtyard then turned right and went up two flights of stairs.]

1899 Nov. 24 Egmont Šamberk visits Dvořák cont.:

Politik of 26 Nov. 1899, p. 8, col. [2] cont.:

Eine für Eingeweihte leicht zu öffnende Gitterthür

[Gitter = grating, lattice, railing, bars, fence, trellis; grid. Cf. 'katr' in *Národní politika* 27 Aug. 1939, p. 3 and *Národní politika* 4 May 1941, p. 4 and 'lat'ové dveře' in *Dalibor* XXVI/25-26 (7 May 1904), p. 164.

Evidently between the staircase and the pavlač.]

schließt das Familien-Heiligthum des Komponisten von der profanen Außenwelt ab. Von einem länglichen [= longish, oblong] Korridore

[the pavlač]

aus führt eine Glasthüre in die inneren Wohnräume.

1899 Nov. 24 Egmont Šamberk visits Dvořák cont.:

Politik of 26 Nov. 1899, p. 8, col. [2] cont.:

Ich klopfe an der Eingangsthür. Schritte werden laut, es öffnet sich die Küchenthür,

[I.e. apparently the door from the Küche to the Vorzimmer. The kitchen must have been to the right or left of the Vorzimmer, and the Salon behind it.

Cf. visit of Tomáš Čapek in 1903:

Do mistrovny pracovny se vchází kuchyní, kde je páry jako v topárně.]

und aus der Thürspalte blickt der charakteristische Kopf des allbeliebten Meisters hervor.

„Ach, das sind Sie,“ beginnt er lächelnd, „gleich werde ich Licht machen.“ Das Entrée ist nämlich ganz dunkel, und das „Lichtmachen“ besteht darin, daß der Meister die Thür zu dem beleuchteten Salon

[Often called Dvořák's 'pracovna'. Lit by lamps. It had two large windows to the street, but it was 8 PM in late November, so undoubtedly dark outside.]

öffnet.

Ich trete in die wohlbekannte, vertrauliche Stube, die hier den Salon bedeutet, ein, in jene gemütliche Stube, die fern von allen überflüssigen Luxus, ein wirklich behagliches Gefühl in dem Besucher erweckt. Rechts befindet sich ein offenes Pianoforte, dann kommt ein Lorbeerkrantz, beim Fenster steht der Schreibtisch. Links ist ein Salontisch mit Garnitur. Einen einfachen Teppich umgeben nicht allzu theuere Laufteppiche. Das ist die „Prunkstube“ des böhmischen Meisters, dessen Ruhm die ganze Welt erfüllt. . .

[Cf. the photo of Dvořák's 'pracovna' first published in *Dalibor* of 7 Sept. 1901; I think everything agrees.]

1899 Nov. 24 Egmont Šamberk visits Dvořák cont.:

Politik of 26 Nov. 1899, p. 8, col. [2] cont.:

Außer einer nur mäßiges Licht verbrettenden Hängelampe brennt heute – es ist Freitag halb 8 Uhr Abends – eine auf dem Schreibtische stehende kleine Reflektorlampe, die einen einseitigen, wie mir scheint, etwas boshaften [= malicious, spiteful, mischievous] Schein wirft.

1899 Nov. 24 Egmont Šamberk visits Dvořák cont.:

Politik of 26 Nov. 1899, p. 8, col. [2] cont.:

Ich werde zu dem Schreibtische geführt und nehme ganz in der Nähe der kleinen Lampe Platz. Meister Dvořák sitzt mir gegenüber, das volle Licht der beiden Lampen fällt auf sein freundliches, durchgeistigtes Antlitz, dessen heute noch tiefschwarze, buschige Augenbrauen ein glänzendes, tiefbraunes, herrliches Auge zu überschatten trachten. Ich deponirte zunächst meinen Glückwunsch zu dem großen Erfolge der Musik des Meisters, welche am Abende vorher, dem Premierenabende von "Cert [Čert] a Káča" einen wohlverdienten Triumph gefeiert hat.

[...]

1899 Nov. 24 Egmont Šamberk visits Dvořák cont.:

Politik of 26 Nov. 1899, p. 8, col. [2] cont.:

„Ja, da haben Sie ganz recht. [...] Ich will Ihnen ein Beispiel jener Kritiken vorweisen — es ist das letzte, welches ich besitze.“

Meister Dvořák geht in das **Vorzimmer**

[Was this the kitchen, through which Šamberk had entered the flat? This is the only occurrence of the word 'Vorzimmer'.]

und bringt eine herrliche, silberverzierte **Truhe**.

[Truhe = trunk or chest]

1899 Nov. 24 Egmont Šamberk visits Dvořák cont.:

„Da habe ich es. (Der Meister sucht.) Was Alles in dem Kasten ist! Auch ein Portemonnaie [= a purse]! Doch da ist es.“

[...]

p. 8, col. [3]:

— „Ganz außerordentlich, und kann ich mit Fug und Recht sagen, daß noch keine meiner Opern derart vollendet zum erstenmale aufgeführt wurde, wie die Oper „Cet [Čert] a Káča“. [...] (Der Meister setzt sich zum Klavier, spielt das Motiv der Orchesterbegleitung zu Marbuel's, des Teufels, Gesang und singt selbst dazu). [...]

[...]

Die Zeit war bereits weit fortgeschritten und ich mußte daran denken, das interessante Gespräch abubrechen. Beim Abschiede warf ich einen Blick auf das geöffnete Klavier und fand zu meinem nicht geringen Erstaunen einen Klavierauszug der — **Zauberflöte Mozart's** auf dem klavierpalte liegen. Ich

1899 Nov. 24 Egmont Šamberk visits Dvořák cont.:

p. 9, col. [1]:

drückte mein Erstaunen aus. Mit bewegten Worten schilderte der Meister Mozart's Genie, um dann auf Bizet und Wagner zu sprechen zu kommen. Doch meine Zeit war um. Ich nahm Abschied . . .

[signed:] **Egmont Šamberk.**

-1899 Dec. 29 Dvořák to Göbl (PP):

Že jsem byl v Pešti, o tom snad víte. Řídil jsem tam „Píseň bohatýrskou“ (Wihan hrál překrásně cellový koncert a pak byla též na programu ouvertura „Karneval“). Těšil jsem se mnoho nad tím, jak nadšeně mě budapešťské obecnstvo i kritika přijali. Po prvním

čísle „Bohatýrská píseň“ byl tak silný aplaus, že jsem musel několikrát obecnstvu se děkovat, a pak jsem dostal ohromný věnec, maďarské pentle a v národní[ch] jejich barvách – vysí nyní u nás u piana a až jen přijedete, podíváte se na tu krásu.

[In the photograph of Dvořák's pracovna published in the *Pamětní list* issued by *Dalibor* for Dvořák's sixtieth birthday in 1901, p. XXXI one can see three large ribbons with lettering hanging at three places on the walls. One of them is by the piano and appears to be accompanied by some wort of wreath; perhaps it is the one from Budapest, although at least part of the inscription appears to be in Czech; most of it is illegible in my copy of the photograph.]

-1901 April?

Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno.

Národní politika LII/81 (23 Mar. 1934), [ranní vydání], Vydání pro Prahu, pp. [1]-2. p. [1], col. [2]:

Feuilleton.

Arnošt Polák:

**Dvě historky o Ant. Dvořákovi.
(Z vyprávění dirigenta Národního divadla Jos. Charváta.)
K letošnímu jubileu.**

Holubi.

[...]

1901 April Dvořák? visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

1934 Mar. 23 *Národní politika*, [ranní vydání], pro Prahu cont.: p. [1], col. [3]:

Rusalka v Brně.

[This is all CORRECTED.]

[Cf. a different version of this story in *Národní politika* of 29 Oct. 1941 at 'Když se mnou jednal'.]

Byl jsem ještě docela mladý muž — vyprávěl p. dir. Charvát — když jsem se stal kapelníkem brněnského divadla. Byly to tehdy svízelné doby — nadšení víc než příjmů, poměry tísnivé, divadlo nedostatečně vypravené. Nicméně dělali jsme, co jsme mohli.

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

1934 Mar. 23 *Národní politika*, [ranní vydání], pro Prahu, p. [1], col. [3] cont.: Tenkrát, v roce 1901, měla v Praze premiéru Dvořákova „Rusalka“.

[31 Mar. 1901. But the Brno premiere of *Rusalka* would not be until 16 Dec. 1904.]

Úspěch velkolepý, návštěvy hojně — to bylo lákadlo, kterému ředitel, jaký byl náš Lacina, nemohl odolat.

[Annotation in *ADCD*:

František Lacina (1862-1941), český divadelník a divadelní ředitel, byl ředitelem českého divadla v Brně 1898–1903, 1904/1905 a 1909-1915.]

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

1934 Mar. 23 *Národní politika*, [ranní vydání], pro Prahu, p. [1], col. [3] cont.:
Rozhodl se a jel do Prahy, k Dvořákovi. Mne vzal s sebou.

[The first mention I have that *Rusalka* might be performed in Brno is in *Moravská orlice* of **6 Sept. 1901**:
V Brně, dne 5. září.

[...]

K letošním divadelnímu období v Národním divadle. Družstvo a ředitelství Národního divadla vypsalo právě předplatné pro nastávající období, které zahájeno bude dne 27. září. [...] V první řadě dlužno ukázat na zpěvohry mistra dra. Ant. Dvořáka: „**Rusalku**“ a „**Čerta a Káču**“, které v příštím období hodlá ředitelství vypraviti.

[Čert a Káča would open in Brno on 30 Jan. 1902, but *Rusalka* not until 16 Dec. 1904.]

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

1934 Mar. 23 *Národní politika*, [ranní vydání], pro Prahu, p. [1], col. [3] cont.:

Vyhledali jsme slavného mistra v jeho bytě v Žitné ulici a řed. Lacina spustil připravenou řeč. O horké půdě národní v Brně, kde každý čin umělecký znamená posílení české věci, o tom, jak tamní obecnost lne k hudbě, jak se těší na „*Rusalku*“ atd. Že si tedy dovoluje mistra prosit, aby svolil k provozování svého nového díla, aby nám laskavě zapůjčil notový materiál a **poctil premiéru svou návštěvou**. Kdybychom se vrátili s nepořízenou, že bychom způsobili obecnostu strašné zklamání.

Dvořák byl muž zlatého srdce a Čech upřímně cítící. Vyposlechl ředitele ne bez pohnutí, porozprávěl s ním trochu a pak vyhledal noty a podal mu je. Zároveň nás ujistil, že do Brna přijede.

Děkujeme upřímně, mistr nám tiskne ruku a při tom se na mne jako náhodou zahledí a zpytavě mě zkoumá. Prsa se mi dmou radostí, že mistr našel ve mně a v mé bujné kštic

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

1934 Mar. 23 *Národní politika*, [ranní vydání], pro Prahu, cont.:

p. 2, col. [1]:

zalíbení, když tu udeří mne ve sluch ošemetná otázka:

„Kolikpak máte viol, mladíku?“

„Viola byl nejmilejší nástroj Dvořákův. A my měli pouze jednu! Hrd na svou duchapřítomnost odpovím sebevědomě: „**Dvě!**“

Tu se stalo něco, co nás zrovna přimrazilo. Dvořák, jako by ho někdo bodl, vyskočil, vykřikl „Cože? Dvě?“, bleskurychle vyrval řediteli noty z rukou a honem s nimi do zásuvky. A pak hřměl, na nejvyšší míru rozčilen a rozezlen: „Víte, kolik má mít pořádný orkestr [orkestr] viol? Šestnáct! **Šest - náct!**!“

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

1934 Mar. 23 *Národní politika*, [ranní vydání], pro Prahu, p. 2, col. [1] cont.:

Stáli jsme neschopni slova; to byla na naše poměry cifra pohádková. Ředitel loupl po mně očima, až se mi dech zatajil, ale nic se už nedalo napravit.

V tom vyšla z kuchyně paní Dvořáková, vylákána hlukem. Jedním pohledem odhadla, kdo jsme a pak se mírně zeptala:

„Co se to tu děje, tatínku?“

Dříve, než mohl uražený autor odpovědět, chopil se slova ředitel Lacina. Stručně zopakoval obsah své vlastenecké řeči, vylíčil situaci, jak se právě zběhla a zakončil: „Je pravda, že máme jen dvě violy. **Ale pouze pro obyčejná představení!** Pro takový svátek, jakým se stane večer s „Rusalkou“, hudebníky si vypůjčíme! Z německého divadla i odjinud.“ A žalostivým tónem dodal: „Milostpaní, tuhle radost nám mistr neměl kazit!“

Paní Dvořáková zjihla. Viděla před sebou dva zkroušené divadelníky, dávala jim v du-

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

1934 Mar. 23 *Národní politika*, [ranní vydání], pro Prahu, cont.:

p. 2, col. [2]:

chu za pravdu a zakročila proto v jejich prospěch.

„Tatínku — já myslím, když ti pan ředitel slibuje, že ti to zahrají, jak si přeješ — že bys jim ty noty mohl půjčit!“

Mistr se octl ve strašných rozpacích. Umělecká čest mu kázala, aby vytrval v odporu. Jeho „maminka“, proti jejímuž přání nikdy nejednal, chtěla, aby vyhověl. Co dělat? Má povolit? Povolil. Ale **jak!**

Zasmušile se odebral do kouta pokoje, kde měl zřízeno **klekátko s vyřezávaným Kristem v životní velikosti**. Sklonil kolena, pokřičoval se a s plnou vroucností svého věřícího ducha se hlasitě modlil.

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

1934 Mar. 23 *Národní politika*, [ranní vydání], pro Prahu, p. 2, col. [2] cont.:

„Pane Bože, děkuji Ti za nesmírný dar umění, který jsi mi propůjčil. Odpusť, že jej teď znesvěcuji tím, že svěřuji své dílo do rukou **takových lidí!** Amen!

Pokřičoval se, opět vstal, došel pro noty a mlčky nám je podal. Pak nám pokynul, abychom odešli.

Nemusím podotýkat, že jsme okamžik lučení ani dost málo neprotahovali. Ředitel jen vykřikl několik slov díky a už jsme byli, úplně zdrceni touto modlitbou, ze dveří.

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

1934 Mar. 23 *Národní politika*, [ranní vydání], pro Prahu, p. 2, col. [2] cont.:

Za nějaký čas se „Rusalka“ dávala v Brně za velkého nadšení posluchačstva. Všichni litovali, že autor nebyl ani jednomu představení přítomen. Zavinily to ony „dvě violy“.

[No, the reason was that Dvořák had died. The Brno premiere of *Rusalka* was on 16 Dec. 1904.]

V orchestru hrála ovšem stále jen jedna. Ale byla naše.

[This is the end of the article.]

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

Národní politika, 29 Oct. 1941, pp. 1-2:

Narcisa Možná-Kolihová:

Z mých vzpomínek na Ant. Dvořáka.

[p. 2, second column:]

[Before the following difficult negotiations concerning *Rusalka*, Lacina (director of the National Theater in Brno) had already had problems getting Dvořák's permission to produce *The Devil and Kate*, and in that matter, too, Dvořák's wife apparently had to intervene. See František Šubert's letter to Lacina of 17 Jan. 1901.]

Když se mnou jednal ředitel Lacina o vystoupení v „Rusalce“, vyprávěl mi při té příležitosti, co předcházelo, než získal povolení provozovat tuto operu na Národním divadle v Brně.

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

Národní politika of 29 Oct. 1941, p. 2, col. [2] cont.:

“Velký úspěch ‘Rusalky’ v Praze přiměl mne a kapelníka Pavlatu k tomu, abychom zašli k **mistru Dvořákovi** a požádali ho, aby nám operu zadal k provozování. Mistr byl ten den v

dobré míře; vše šlo hladce, Dvořák se tázal na obsazení solových partií i sboru, podmínky byly stanoveny a my se měli již k odchodu, když tu padla z boku mistrova otázka: "A kolikpak máte viol v orchestru?"

Věděli jsme hned, že je to kámen úrazu, neboť mistr Dvořák, dříve než se věnoval výlučně skladbě, byl violistou v orchestru Národního divadla a proto si tento nástroj neobyčejně oblíbil a chtěl jej mít v orchestru co nejméně obsazen. Vyměnili jsme s kapelníkem rychle pohledy, ale kapelník, neuváživ odpověď, řekl: "Obyčejně máme tři violy, ale..."

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

Národní politika of 29 Oct. 1941, p. 2, col. [2] cont.:

Ale mistr ho předešel a spustil: „Jaképak „ale,“ a chytiv se za hlavu, počal od nás přímo prchatí na druhý konec pokoje, stále se drže za hlavu hlasitě křičel: „To je opovážlivost, to je neslušnost, nevím jak bych to nazval, oni mají tři violy a opovažují se na mně žádati, abych jim dal svoji Rusalku!“

[What did Dvořák think about performances given by the Provisional Theater orchestra when he was at first the only violist and then for many years one of only two.?)

Ve svém hněvu pokračoval: "Jak jste si to představovali, jak jste si mohli dovolit ke mně přijít s takovým orchestrem?"

Po celý ten výstup chtěli jsme namítati, že počet viol při 'Rusalce' samo sebou zvýšíme, ale mistr nás nepustil ke slovu, rozčiloval se a křičel, že nebylo možno ho upokojiti. Stáli jsme tam s Pavlatou ztrnule jako dva hřišníci, když v kritické chvíli se otevřely dveře sou-

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

Národní politika of 29 Oct. 1941 cont.:

p. 2, col. [3]:

sedního pokoje

[In the 1934 version this is the kitchen.]

a v nich se objevila jako posel míru paní Dvořáková a klidným hlasem se obrátila na manžela: "Tatínku, co se tak rozčiluješ? Vid', zase k vůli nějakým těm violám, to já již znám, jen se, prosím tě, ulidni, vždyť se domluvíte. Páni něco přidají a ty ubereš a bude dobře."

Zasahujíc hned do jednání, paní Dvořáková pokračovala: "Tak kolik těch viol dáte?"

"Dáme pět, milostivá paní," pokorně slibujeme.

"To je málo," volá mistr. – "Tatínku, nech to při těch pěti, vždyť to snad stačí," klidně se přimlouvá paní Dvořáková, a mistr pod vlivem těch slov se zmirňuje, jen jako pro sebe již

praví: "Ale jen aby opravdu byly, přijedu se podívat a když nebudou, tak také nebude opera." Konečná slova pronášel jakoby již v žertu.

1901 April? Dvořák visited in his flat by František Lacina and Josef Charvát from Brno cont.:

Národní politika of 29 Oct. 1941, p. 2, col. [3] cont.:

"Budou, budou," slibujeme unisono, avšak mistr opětně zvažněl a obrátiv se, přistoupil ke svému domácímu oltáříku, který měl v pracovně, pokřižoval se, sepjál ruce jako k modlitbě a hlasitě pronesl: "Nebeský Bože, který jsi mne obdařil hudebním nadáním, za kterouž milost ti každodenně děkuji, odpusť mi, že nechávám ničiti plody ducha, tebou mi vnuknuté, od těchto dvou břidilů, kteří by byli s to dávatí toto dílo se třemi violami, kdybych se byl včas nezeptal. Nevěřím jim, že to správně obsadí a proto, pane Bože, odpusť mně i jim, když to nebude takové, jak by to mělo být!"

Pokřižovav se, obrátil se k nám a prohodil suše: "Jděte, ať vás již raději nevidím; ale přijedu se podívat a ty **violy** vám spočítám."

Mistr bohužel nepřišel – skončil ředitel Lacina – ale Rusalka dopadla skvěle a měla velký úspěch."

[According to Šourek IV, p. 152, the first performance of *Rusalka* in Brno was in Dec. 1904, i.e. after Dvořák's death.]

[This is the end of the article.]

-1901 Dec. 15 *Neues Wiener Journal* :

p. 10, col. [3]:

[...]

Bei Antonin Dvorak.

Zu einem der Größten, die heute im Reiche der Musik leben. Es sind wenige Tage her, seit ein fünftägiges Musikfest in Prag ihm zu Ehren veranstaltet wurde. So etwas macht einen Mann nicht gerade zu geduldigsten Object eines Interviewers. Dazu hatte ich genug gehört von des Meisters etwas rauher Eigenart.

1901 Dec. 15 *Neues Wiener Journal* p. 10, col. [3] cont.:

In der **Korngasse** wohnt er in einem köstlich alten Hause; im zweiten Hof, in den man hineinblickt, ist ein Wagner oder Hufschmied etablirt — auf einer hölzernen Freitreppe balancirt ein — Ziegenbock... Pablatschen blicken in den Hof herab und das Pflaster ist so unvergleichlich holprig...

Eine Holztreppe führt zu Dvorak's Wohnung.

[Wooden stairs? Cf. Tomáš Čapek 1935 describing his visit to Dvořák in 1903:

Kamenné schody, po nichž stoupáme, právě postříkal domovník vápnem křížem krážem. Na pavlači před vchodem do bytu stojí necky s kouřícím prádlem.]

Auch nur eine schlichte Visitenkarte an die Thür genagelt.

1901 Dec. 15 *Neues Wiener Journal* p. 10, col. [3] cont.:

Der berühmte Componist fragt nach meinem Begehre. Er thut das recht mißtrauisch in einer Weise, die ganz genau zu seinem Aeußeren paßt. Der Kopf mit dem kleinen grauen Schnurr- und Knebelbart hat etwas Mürrisches im Ausdruck; die übrige Gestalt trägt ein kleinbürgerliches Gepräge, gleich dem ganzen Milieu der **Wohnung**.

[...]

Noch einmal klagte Dvorak beim Abschied über seine unlustige Stimmung, über den Drang, etwas zu schaffen, und daß er noch nicht recht wisse, was es eigentlich werden solle. — Die Geburtswehen des schöpferischen Künstlers....

1901 Dec. 15 *Neues Wiener Journal* p. 10, col. [3] cont.:

Unten im zweiten Hofe tänzelt der Ziegenbock noch immer auf der Holzsteigen. Auf der Straße fluthet lautes Leben vorüber an dem alten Haus, in dem der größte lebende Meister der czechischen Musik, der geniale Sohn dieses musikfreudigen Volkes in seinem stillen bescheidenen Heim mit gerunzelter Stirne über neue Melodien und Harmonien nachsinnt.

Von fern, über dem Weltmeer, ist er in die Heimat zurückgekehrt, die eben erst in rauschenden Festen seinen sechzigsten Geburtstag bejubelte und bei jeder Gelegenheit ihm ihre Verehrung zu erkennen gibt.

[signed:] **Max Foges.**

-1901 late (or 1902 early)

Ladislav Dolanský visits Dvořák to discuss the essay on him he is to write.

From Dolanský's *Hudební paměti*, 2nd. ed 1949 (text allegedly identical with 1st ed. from 1917), pp. 197-98_

Málem bych se byl stal životopiscem Dvořákovým. Na zimu r. 1901

[From Bohuslav Kalenský's unpublished preface, dated 15 Feb. 1910, to the compendium that was to contain Dolanský's essay (in his papers in the Czech Museum of Music) we see that 'na zimu r. 1901' must mean as winter was approaching in 1901.]

byl jsem vyzván, abych napsal příspěvek do chystaného tehdy sborníku Dvořákova.*)

*) Vyšel po deseti letech; thema Dolanského nebylo ani jím, ani jiným zpracováno. Z. N.

[Nejedlý is right about nobody having written such a study, i.e. on the subject described by Dolanský in his next sentence. However, the subject was actually to be more of a biography. And it *was* written by Bohuslav Kalenský. See my next note.]

Případl mi zajímavý úkol: vypsati vývoj Dvořákovy tvorby a vylí-

p. 198:

čiti věrně jednotlivé její fáze.

[In Kalenský's manuscript list of proposed contents of the compendium, undated but probably from 1901 (also in his papers in the Czech Museum of Music), we find Dolanský's proposed contribution as the first item:

Obsah "Památníku" na oslavu mistra A. Dvořák

1.) Život Dvořákův. (Prof. Lad. Dolanský.)

Then in his unpublished preface from 1910 (folio 4) Kalenský described it differently:

Mládí a vývoj Dvořákův k úplnému osamostatnění (prof. Ladislav Dolanský, nebo prof. Václ. Müller.

Dolanský did not actually write the study, as he says later. From Kalenský's unpublished preface (folio 12) we see that it was then to be written by Václav Müller, but in the end it was written by Kalenský himself, as 'Antonín Dvořák. Jeho mládí, příhody a vývoj k usamostatnění.'

Přitom mělo jít o to, jak se měnil Dvořákův názor na umění hudební. Aby práce moje byla bezpečná, bylo třeba zajistit si spolupracovníkovi mistrovo, a proto jsem se k němu jednoho dopoledne vydal. Byl jsem velmi vlídně přijat paní Dvořákovou, a ježto právě mistr byl u babičky [his mother-in-law Klotilda Čermáková] (jenom přes pavlač), vyložil jsem zatím svůj plán. Paní Dvořáková byla potěšena a ujistila, že s tím její manžel jistě bude souhlasit. Za chvíli otevřely se dveře a vstoupil Dvořák v županu s dlouhou dýmku. Byl v dobrém rozmaru a vesele mne vítal. „Přicházím dnes, pane Dvořáku, v jakési důležité záležitosti.“ „Prosím vás, to ne. Mám vás rád a těší mne, že jste přišel, ale neříkejte mi nic.“ „Nebojte se, nebude to nic dlouhého a můžete to snadno odepřít.“ „Proboha vás prosím, všechno možné, jen to ne.“ Paní Dvořáková: „Ale, starouši, dej si přece říci, co ti pan profesor chce.“ „Ne, ne, já nic nechci slyšet.“ Paní Dvořáková odešla. „Tak, a teď, prosím vás, toho nechte a pojdte si semhle sednout, pohovoříme si! A sedli jsme u jeho psacího stolu.

-1902-03

Dvořák's composition class including Adolf Straka sometimes meets in his apartment:

Adolf Straka: 'Ze vzpomínek na Antonína Dvořáka'. In *Antonín Dvořák 1841-1941. Osudy Dvořákova díla na Moravě. Soubor čtyř statí o Dvořákovi a jeho vztahu k Moravě*. Ed. universitní doc. dr Jan Racek. Zlín: Pěvecko-hudební spolek "Dvořák", April 1941. The last of four essays in this book: (pp. 40-44)

page 40:

Nejkrásnější a nejmilejší vzpomínky ze studijních let, které jsem prožil na pražské konservatoři, mám na hodiny komposice a instrumentace u Antonína Dvořáka³.

³ Vzpomínky na Antonína Dvořáka, které zde otiskujeme, mají svůj zvláštní půvab a dokumentární hodnotu. Psal je jeden z posledních moravských žáků Antonína Dvořáka, kvasický ředitel kůru Adolf Straka. Prožil celkem dva roky (1902-03) v komposičním oddělení Antonína Dvořáka na pražské konservatoři. [...]

[...]

p. 41:

[...]. Nemohl-li někdy v ustanovený den Dvořák přijít, bylo vyučování buď odsunuto, anebo jsme šli k němu do jeho bytu v Žitné ulici číslo 10, kde v prostorném pokoji u psacího stolu pod obrazem Beethovenovým pracoval.

[This description of the apartment and Dvořák's study there could be based entirely on Šourek 1922 and 1928.]

-1903, probably October

Tomáš Čapek comes to Dvořák's apartment.

Tomáš Čapek, *Moje Amerika: Vzpomínky a úvahy (1861–1934)*. Praha: Fr. Borový 1935. [D: 69-70, 181]. Pictures sent to me by Ondra. I can't find them now, but this book is in Kramerius 5 so I downloaded scans under Moje Amerika in názvem.

N.B: Tomáš Čapek published at least one book in English under the name Thomas Capek. Wikipedia 24 April 2026:

Tomáš Čapek (anglicky **Thomas Capek**, 6. prosince 1861 Chrást'ovice^[1] – 28. března 1950 New York) byl český emigrant a kronikář české emigrace ve Spojených státech amerických.

Not related to the brothers Karel Čapek (writer) and Josef Čapek (painter and writer).

1903, probably October, Tomáš Čapek comes to Dvořák's apartment cont.:

p. 180:

První cesta do Evropy 1903.¹⁾

1) Z druhé cesty, vykonané 1921, [...]. [...]

[<http://listserv.cesnet.cz/cgi-bin/wa?A2=ind9808&L=knihovna&P=148>

Po sve emigraci do USA r. 1879 navstivil Capek svou rodnou zem v l. 1903, 1921, 1923, 1926, 1928 a 1935.)]

– Dávno mou touhou bylo podívati se do slovanských zemí a seznámiti se s předními slovanskými muži — politiky, literáty, kulturními pracovníky. [...]

1903, probably October, Tomáš Čapek comes to Dvořák's apartment cont.:

1935 Tomáš Čapek p. 180 cont.:

V Praze

[Apparently in Oct. 1903—see reference in footnote on p. 182 below to 'Národní Listy, 30. října 1903.]

jsem několikrát zaběhl do redakce deníku „Času“. Ze dvou příčin. Předně jsem byl starý odběratel ještě z let v Omaze. Za druhé tam pracoval kamarád Václav A. Jung. Z členů redakce si vzpomínám na šéfa dr. Jana Herbena, jeho choť Bronislavu, Karla Mečře, hudebního referenta **Jana Branbergra**, **Miloše Čtrnáctého**, Cyrila Duška a zpravodaje Arnošta Heinricha. Jednou nebo dvakrát přišel do redakce prof. Masaryk. Na pohlednici bez data píše ženě:

„Včera, v neděli, jsem šel s prof. Masarykem a dceruškou Olgou pěšky z hotelu U arcivévodý Štěpána na Bílou horu. [...]"

A v jiném

1903, probably October, Tomáš Čapek comes to Dvořák's apartment cont.:

1935 Tomáš Čapek cont.:

p. 181:

listě:

„Jung mne v kavárně seznámil s Jos. V. Sládkem. [...]

A ještě z jiného listu:

„Vraceje se do hotelu U arcivévodý Štěpána byl jsem stržen do davu demonstrujících dělníků. [...]

1903, probably October, Tomáš Čapek comes to Dvořák's apartment cont.:

1935 Tomáš Čapek p. 181 cont.:

Tento dopis píše u Náprstků. [...]

Herec Šmaha mi zaslal vstupenky do Národního divadla na ‚Prodanou nevěstu‘ a ‚Dalibora‘. Chtěje se mu odvděčiti pozval jsem jej na večeři do hotelu de Saxe. Spravila to pro nás oba útrata osmi korun. Večer se šlo na kávu s hudebním referentem Branbergrem a členy Českého kvarteta Oskarem Nedbalem, Karlem Hoffmannem a Hanušem Wihanem.

Provázen profesorem Kořenským šel jsem složit poklonu skladateli Antonínu Dvořákovi, kterého jsem vítal v Metzově síni o jeho návštěvě Omahy v září 1893. Pochybují, že bys chtěla vyměnit svůj americký apartment, vytápěný parou a osvětlovaný

1903, probably October, Tomáš Čapek comes to Dvořák's apartment cont.:

1935 Tomáš Čapek cont.:

p. 182:

elektřinou, za byt č. 10 v Žitné ulici, v němž bydlí Dvořák. Kamenné schody, po nichž stoupáme, právě postříkal domovník vápnem křížem krážem. Na pavlači před vchodem do bytu stojí necky s kouřícím prádlem. Do mistrovny pracovny se vchází kuchyní, kde je páry jako v topárně. Šli jsme nadarmo. Dvořák nebyl doma...

Včera se konala schůze mladočeských poslanců v Měšťanské besedě. [...]I budu tudíž některý den přednášet v Měšťanské besedě klubu národní strany svobodomyšlné na téma: O veřejných poměrech v Americe¹).

¹) Národní Listy, 30. října 1903.

-1904 April 3 (Easter Sunday)

Chorusmaster of Moravian in Kroměříž Ferdinand Vach visits Dvořák in his apartment together with Emil Kozánek.

From Ota Fric, *Antonín Dvořák a Kroměříž: Zrcadlo dokumentů a zpráv* (Kroměříž: Národní správa J. Guskovy knihtiskárny, 1946), pp. 83-84.

p. 83:

Ze sborníkové zprávy Ferdinanda Vacha, otištěné ve výroční zprávě Moravana za rok 1904

[...]

Bylo to u příležitosti velkého hudebního festivalu v Praze o svátcích velikonočních, kdy dopřáno mně bylo připojit se k Dr Emilu Kozánkovi, který měl na Hod Boží

[Easter Sunday, 3 April 1904.]

Dvořáka navštívit. Šťastným jsem se cítil, že dopřáno mi bude po několika letech s Mistrem soukromě si pohovořit. Dr Kozánkovi vyslovuji tímto svůj dík, že mi setkání s Mistrem umožnil. Neměli jsme ani potuchy, že to bude poslední naše cesta k Dvořákovi. Choť Mistra přijala nás s velkou laskavostí, sdělující nám ale, že Dvořák poněkud churaví. Byla to pro nás zpráva velmi nepříjemná. Nato odešla Mistra se otázi, jestli bychom mohli jej navštívit. Dvořák, uslyšev jméno dr. Kozánka, s radostí k tomu svolil. Vešli jsme. **Mistr ležel na pohovce** a přijal nás velmi přátelsky. Sám počal vyprávěti, že je trochu churav, ale není prý to tak zlé. Těšil se, že se v útulné domácnosti Dr Kozánka jistě úplně uzdraví. Na to Dvořák vstal, **usedl ke stolu, kde jsme my seděli**, a počal vyprávěti zajímavé běžné věci; z uměleckých

1904 April 3 Vach and Kozánek visit Dvořák cont.:

p. 84:

dotkl se pouze posledních svých skladeb a líčil i plány do budoucnosti. [...]

-1904 April 4 or a day or so earlier

Anna Dusková takes Dvořák's nine-year-old niece to his flat to meet him.

'Not long thereafter' he walks with Dušková from the building where they lived on Žitná to the 'elektrika' (streetcar).

Dušková in *Hudební revue* of Jan. 1912, p. 73:

Na jaře r. 1904 jsem psala sestřenici Žaně do Velvar o její nejmladší dítě, 9letou Loizičku [born 2 October 1894]. O Emauské pouti

[a major event held on Karlovo náměstí on Easter Monday, which in 1904 fell on 4 April]
mně ji přivezla, hned jsem ji vedla **do protějších dveří**

[I think meaning across the space with the staircase.]

a představila ji mistrovi: „Vedu Ti ukázat svou novou schovanku!“ – Políbil, pohladil dítě a na mou poznámku: „Na 9 let je malá a slabá“ odpověděl: „Proč pak, to se mi nezdá!“ – Vstal pak, nic víc nemluvil – **koukal z okna** – na nás – ale celá jeho bytost jvila potěšením, radostí. Nedlouho po tom jsem k svému zármutku zvěděla, že Dvořákovi z bytu vypověděli. Sešla jsem se s bratrancem na schodech, šli jsme k elektrice, a tam mu povídám jen: „Ty se stěhuješ?“ On s utěšujícím hlasem odpověděl: „Ale jen tamto na roh,“ a na omluvu ještě vykládal, že je byt pro ně malý a rozšíření možné není.

Curious that Dušková does not mention Dvořák was ill at the time.

-1904 April 4 (Easter Monday) late afternoon, evening

Václav Dražan comes to Dvořák's apartment. Finds him in a fairly good mood, saying he feels only 'a little ill'. Wants train schedule to Plzeň, will go there as soon as he feels better.

Plzeňské listy 1906, No. 102 (4 May 1906), pp. [1]-2.

Václav Dražan, 'Památce Dvořákově'.

p. [1], col. [1]:

Feuilleton.
Památce Dvořákově.
Napsal Václav Dražan.

Bylo to o hudebním festivalu před dvěma roky o Velikonocích. Byl jsem hostem v rodině Dvořákově a přijeda do Prahy na prostřední svátek

[Prostřední svátek velikonoční = Easter Monday, which was 4 April 1904. That is Šourek's interpretation (IV, p. 252), and that is the day when the Hlahol and Smetana choirs of Plzeň performed in the festival (in the evening), as indicated by Dražan a little later.]

k večeru, zastihl jsem mistra doma a tak přívětivého, jako když jsme každého roku na počátku prázdnin na Vysoké se uviděli.

April 4 (Easter Monday) late afternoon, evening cont.:

»Je to dost, že už jedete! Včera byli vám hoši naproti a nepřijel jste«, byla první slova, kterými mne přivítal. Když jsme povečeřeli, podotkl jsem, že bych rád na festival.

»Já tam taky ještě nebyl«, odvětil mistr.

[From *Národní listy* of 5 April 1904, p. 2 it appears that Dvořák personally accepted a medal of the city of Paris on the very day of Dražan's visit, Easter Monday, 4 April, perhaps around 5 PM. *Národní listy* of 2 May 1904, p. 2 says explicitly that he appeared at the festival that day (4 April):

teprve druhého dne programu festivalového zavítal na výstaviště, kde byl nadšeně uvítán. But this is apparently not true.]

»Dnes už tam nechod'te, buďte tady se mnou, není tam nic důležitého.«

»Ale zpívá plzeňský »Hlahol« a »Smetana«, a rád bych je slyšel.«

[Per *Národní listy* 6 April 1904, p. 2, the concert ('provedení') on 4 April lasted from 5:30 PM until after 10 PM; the performances by the two choirs from Plzeň were apparently near the end of the first of the concert's two parts, which was devoted to vocal music with nothing by Dvořák; the second part was orchestral and included Dvořák's Violin Concerto, Smetana's *Vyšehrad*, and Fibich's Third Symphony.]

April 4 (Easter Monday) late afternoon, evening cont.:

»Ty uslyšíte v Plzni.«

Více jsem neodporoval a při další rozprávce sdělil se mnou, že jest »trochu nemocen«.

[The following is omitted by Špelda, with the ellipsis indicated by a long broken line:]

»Byl jsem«, pravil, »ve středu před zeleným čtvrtkem na vinohradském nádraží. Víte, já se rád dívám na ty nové velké stroje. Pan rada Appl mi tuhle jeden okazoval, tak jsem se zdržel a nějak jsem se nachladil. Přišel jsem domů, poslal jsem si pro pivo, ale ono

p. [1], col. [2]:

mi nechutnalo. Já je — jak se říká — přes moc vypil a to snad jsem si ublížil. Chodí ke mně pan prof. Hnátek. Je to ledvinová nemoc a musím brát lázeň.« Tak vyprávěl mi mistr o své nemoci jako o bezvýznamné náhodě a zatím se již dnové života jeho sčítaly. Zůstal jsem tedy.

April 4 (Easter Monday) late afternoon, evening cont.:

Po chvíli mistr ulehl do postele a poněvadž si přál, abych mu něco o Plzni a o Vysoké něco vypravoval, přisedl jsem blíže k posteli. Mistr nabídl mi doutníky a oba pokuřující, hovořili jsme. Nikdy nezapomenu na večer ten, jelikož byl poslední z těch, které jsem ztrávil v společnosti mistrově.

Dvořák vyptával se na provedení »Dimitrije« v Plzni,

[*Dimitrij* had been given in Plzeň on 25 Mar., 27 Mar., and 3 April. It would be given there again on 9, 15, and 20 April, then 26 May.]

kdo zpíval hlavní úlohy, jaká byla dekorace a projevil přání, že, jak jen bude moci, do Plzně přijede. Připomenul jsem mu, že bude zaveden nový rychlík mezi Prahou a Plzní, který na večer do Plzně přijede.

»To bych byl rád; já bych tam častěji přijel. Napište mi, kdy tam večer přijede a jestli bych se dostal ještě včas do divadla.«

April 4 (Easter Monday) late afternoon, evening cont.:

Potom se rozhovořil a stěžoval si na některé nepříjemnosti stran provedení jeho poslední opery »Armida« v Národním divadle, o níž pravil:

»Ať si ji kritika přijme jakkoliv, to jest moje největší dílo, co jsem kdy napsal.«

Ráno [...]

-1904 May 1 noon Dvořák dies

Dalibor 2 May 1904:

Zdravé silné jeho tělo zdolala ve čtvrt hodině srdeční mrtvice, když před tím zduření přestojní žlázy a chřipka upoutaly jej na lůžko. Jelikož včera [1 May] cítil se mistr volnějším, dovolil mu lékař prof. Dr. Hnátek, by po 10 dnech, v nichž z lůžka vůbec nepovstal,

[But this is contradicted by Otakar both in *Národní listy* of 1 May 1929 and in his 1961 memoirs.] k obědu mohl přisednouti. Choť jeho a syn Otakar oblékli jej tedy a za pomoci jich **usadil se mistr do křesla** a s chutí neobyčejnou pojedl talíř polévky. Jedva však pojedl, prohodil: „Mně se nějak točí hlava, půjdu si raději lehnout – –“. To byla také poslední slova mistrova, neboť v zápětí na to zbledl, ihned však do krvava zčervenal a klesl nazpět do křesla. Chtěl ještě něco promluvit, avšak jen nesrozumitelné zvuky draly se mu z hrdla; tepna bila mu jen úplně slabě, až ustala docela a když rychle povolány lékař se dostavil, mohl konstatovati již jen smrt mistrova.

1904 May 1 noon Dvořák dies cont.:

Národní listy 2 May 1904:

Po několikadenní chorobě, která mistra Dvořáka upoutala na lože, nastalo včera dopoledne neočekávaně náhlé zlepšení. Mistr Dvořák cítil se tak svěžím, že povstal a se zvláštním potěšením procházel se po saloně. I znamenitou chuť k jídlu pocítil. V poledne **zasedl ke stolu**, a chutí požil polévky, ale tu pojednou zbledl. »Není mně dobře,« pravil své choti, která jej pomohla zvednouti a k loži dopravit. Obličej mistra Dvořáka bledl více, ruce i nohy staly se bezvládnými, na otázky nedával odpovědi — mistr Dvořák byl mrtev. Z protějšího domu v Žitné ulici neprodleně dostavil se p. dr. Hnátek, jehož příspěvní velkému mistru bylo již marné. Klidně a tiše skončil mistr Dvořák po 12. hod. polední. Sotva tři minuty trvala agonie.

1904 May 1 noon Dvořák dies cont.:

Otakar Dvořák in *Národní listy* of 1 May 1929, p. 2, column 5:

Choroba otcova započala v půli března 1904, lékařem otcovým byl tehdy prof. Hnátek, jemuž podařilo se otce uzdravit z choroby močového měchýře. Při této chorobě otec vázan byl na lůžko, jež nikdy předtím nevyhledal kromě k vyspání. Na lože byl upoután asi 3 neděle. Po vyléčení této choroby ještě dopoledne dne 1. května v neděli dovolil prof. Hnátek, aby se otec **na protějším chodníku na sluníčku** trochu proprocházel [sic]. Po této předpolední procházce vrátil se otec zřejmě osvěžen, avšak unaven. Na to rázem 12. hodiny polední, jak bylo pravidlem, prostřeno k obědu a otci připraveno **pohodlné křeslo z ohýbného [ohýbaného] dřeva, v němž sedával při komposici** ... polévku snědl s velkou chutí . . . mamička **v kuchyni právě dosmažovala** telecí řízek zvlášť pro otce připravovaný, když otec **u stolu v křesle** náhle v obličeji počal rudnouti a řekl ještě: „To se mi nějak točí hlava . . .“ táž předobrá hlava se složila ku straně, aby se více nenapřímila . . . Poté zmatek . . . zmatek . . . přivolán mnou prof. Hnátek, který konstatoval to, čeho v rodině naší jsme se nejvíce báli . . . mamička byla vdovou a my sirotky.

1904 May 1 noon Dvořák dies cont.:

Šourek 1933 (Život a dílo A. D., IV, 1st ed.), 2nd ed. 1957):

Také u Dvořáků přinesl tento první máj zrána náladu vsutku radostnou. Mistrovi bylo již od předcházejícího dne značně lépe, což budilo naději v dobrý další průběh nemoci, a sám dr. Hnátek byl tímto obratem potěšen, takže dovolil dokonce Dvořákovi, aby po delší době opět na chvíli vstal a poobědval s rodinou u stolu. Bylo to přijato s všeobecným povděkem a ulehčením. Dvořák, třebaže dlouhým ležením značně zesláblý, povstal z lůžka, dal se obléci a se zvláštním potěšením vykonal malou procházku po pokoji. A také do křesla ke stolu se posadil v čelo shromážděné rodiny (i manželé Sobotkovi a Otilie Suková přišli k svátečnímu obědu) a s chutí pojedl talíř polévky. Ale sotva se tak stalo, pojednou zbledl a prohodil jen, že mu není nějak dobře. Členům rodiny se sotva podařilo jej dostat zpět na lož,

[This is the earliest source I have saying Dvořák was taken from the dining table to his bed before he died. This information will be repeated by Otakar Dvořák in his book completed in 1961, though he had *not* said this in his 1929 article. *Dalibor* of 2 May 1904 had said his final words were ‚Mně se nějak točí hlava, půjdu si raději lehnout‘, but from that report it would appear he died before making it to bed.]

kde nebohý mistr spočinul již bez vědomí a s tělem zcela bezvládným. Prof. dr. Hnátek, bydlící v protějším domě, byl zde v několika minutách, ale ty stačily, aby tělo Dvořákovo našel již bezduché. Mozková mrtvice vykonala rychle své smrtící poslání. Bylo krátce po poledni dne 1. máje r. 1904.

1904 May 1 noon Dvořák dies cont.:

Otakar Dvořák in his book on his father completed in 1961:

V neděli nato zůstal proti svému zvyku déle v posteli, pak ale vstal a usedl i k obědu. Polévku snědl zcela normálně se vsí chutí a maminka mu připravovala [sic] jeho oblíbený přírodní řízek s bramborem. Tentokrát seděl tatínek u oběda v křesle /nikoli ve své normální židli

[Cf. *Národní listy* 1 May 1929:]

Na to rázem 12. hodiny polední, jak bylo pravidlem, prostřeno k obědu a otci připraveno pohodlné křeslo z ohýbsného [sic] dřeva, v němž sedával při komposici... polévku snědl s velkou chutí... maminka v kuchyni právě dosmažovala telecí řízek zvlášť pro otce připravovaný,

a z dětí nebyly ještě všechny doma, když tu tatínek řekl: ‘To se mi nějak točí hlava’. V obličeji zrudl, hlava sklonila se ke straně a tvář nabývala pomalu bledé barvy.

1904 May 1 noon Dvořák dies cont.:

Otakar Dvořák in his book on his father completed in 1961 cont.:

Škorpil 1963, p. I/33 cont.:

V neděli zůstal proti svému zvyku déle v posteli. Pak ale vstal a usedl k obědu. Polévku snědl zcela normálně s opravdovou chutí. Maminka mu připravovala jeho oblíbený přírodní řízek s bramborem. Tentokrát seděl tatínek u oběda v křesle /nikoli na normální židli/. Děti nebyly

ještě všichni [sic] doma, když tatínek řekl: "to se mi nějak točí hlava". V obličeji zrudl, hlava sklonila se ke straně a tvář nabývala pomalu bledé barvy.

[Cf. *Národní listy* 1 May 1929:]

zvlášť pro otce připravovaný, když otec u stolu v křesle náhle v obličeji počal rudnouti a řekl ještě: „To se mi nějak točí hlava...“ táž předobrá hlava se složila ku straně, aby se více nenaprímila...

1904 May 1 noon Dvořák dies cont.:

Otakar Dvořák in his book on his father completed in 1961 cont.:

Uchopili jsme tatínka a položili ho na postel.

[This is the only source I have saying that Dvořák was taken from the dining table to his bed before he died.]

Ihned bylo posláno pro prof. Hnátka, který přišel v několika minutách a zjistil už jen smrt. Nepopsatelný zmatek nastal mezi námi všemi. To byl konec tatínkova tak plodného života.

Škorpil 1963, p. I/33 cont. (omitting the sentence 'Uchopili...'):

Ihned bylo posláno pro prof. Hnátka, který přišel v několika minutách a zjistil už jen smrt. Nastal mezi námi všemi nepopsatelný zmatek a bolest která se již nikdy nezahojila nad koncem bytostí [sic] tolik drahocené [sic].

Takový byl tedy závěr tatínkova plodného života.